

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
ΠΜΣ στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ο ρόλος της κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής
στις γεωπολιτικές σχέσεις της Σαουδικής Αραβίας με τον
υπόλοιπο κόσμο.**

από την

Καλπάκογλου Ι. Μαρία

Επιβλέπων της εργασίας:

Επίκουρος Καθηγητής, Ιωάννης Παραβάντης

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2013

Αφιερώνεται στους γονείς μου,
Ιωσήφ και Ευαγγελία

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Ευχαριστίες

Τις θερμές μου ευχαριστίες στον Επίκουρο Καθηγητή Ιωάννη Παραβάντη για την πολύτιμη επιστημονική του συμβουλή, επίβλεψη και τη συμπαράσταση που μου έδωσε για την εκπόνηση αυτής της μελέτης, για την άριστη συνεργασία και εμπιστοσύνη με την οποία με περιέβαλε καθώς και για τις πολύτιμες συμβουλές που μου έδωσε ώστε να πραγματοποιήσω τα όνειρα μου. Θα ήθελα να ευχαριστήσω επίσης, τα μέλη της επιτροπής, Καθηγητή Άγγελο Κότιο και Αναπληρωτή Καθηγητή Νικόλαο Φαραντούρη.

Επίσης, τις θερμές μου ευχαριστίες στους Καθηγητές του τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών για τις γνώσεις που απέκόμισα όλα αυτά τα χρόνια, και ειδικότερα στον Δόκτορα Ιωάννη Κωνσταντόπουλο, εκλεγμένο Λέκτορα του τμήματος για την βοήθεια του στην εύρεση βιβλιογραφίας.

Τέλος, να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην θεία μου κυρία Αρχοντούλα Βασιλαρά για την συμπαράστασή της.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	3
Περιεχόμενα	4
Κατάλογος Πινάκων	6
Κατάλογος Σχημάτων	7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο – ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγή.....	8
1.2 Διάρθρωση της Ερευνητικής Εργασίας	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εισαγωγή.....	10
2.2 Το Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας - Γεωπολιτικές Σχέσεις.....	12
2.2.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.....	16
2.2.2 Ευρωπαϊκή Ένωση.....	19
2.2.3 Κίνα.....	21
2.2.4 Ινδία.....	22
2.2.5 Ρωσία.....	23
2.2.6 Μέση Ανατολή.....	25
2.2.7 Ισραήλ	29
2.2.8 ΟΠΕΚ	31
2.3 Συμπεράσματα	34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1 Εισαγωγή.....	37
3.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	37
3.3 Ερευνητική Μεθοδολογία.....	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ – ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

4.1 Εισαγωγή.....	42
4.2 Εποχή πετρελαίου.....	42
4.2.1 Ιστορική αναδρομή.....	43
4.2.2 Διοχέτευση πετρελαίου.....	44
4.3 Το ζήτημα της κορύφωσης πετρελαίου.....	45
4.3.1 Γεωπολιτική προσέγγιση του προβλήματος.....	48
4.3.2 Οικονομικές επιπτώσεις.....	49
4.3.3 Πρόβλεψη μέλλοντος.....	50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Εισαγωγή.....	55
5.2 Συμπεράσματα.....	54
5.3 Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη.....	55
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	56

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 2.1: Λίστα των μεγαλύτερων χωρών – εξαγωγών πετρελαίου.....	11
Πίνακας 2.2: Λίστα των κρατών – μελών του Αραβικού Συνδέσμου σήμερα σύμφωνα με το έτος προσχώρησης.....	27
Πίνακας 2.3: Οι χώρες της Αραβικής Άνοιξης και η παραγωγή πετρελαίου (2008 – 2012) σε χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα.....	29
Πίνακας 3.1: Καθαρισμός Μεταβλητών.....	39
Πίνακας 4.4: Προβλέψεις κορύφωσης πετρελαϊκής παραγωγής.....	47

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 2.1: Χάρτης Αραβικού κόσμου.....	28
Σχήμα 2.2: Μερίδιο ΟΠΕΚ των παγκόσμιων αποθεμάτων αργού πετρελαίου.....	33
Σχήμα 4.1: Εκτιμήσεις της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου.....	48

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

1.1 Εισαγωγή

Το πετρέλαιο, για πολλά χρόνια, αποτελεί την κινητήριου δύναμη της παγκόσμιας οικονομίας και έχει καταστεί βασική πηγή ενέργειας, έτσι ώστε οι ανεπτυγμένες χώρες να είναι αρκετά εξαρτημένες από τα προϊόντα του (βενζίνη, πετρέλαιο θέρμανσης, πετρέλαιο diesel κλπ.). Παρόλη την σχετική ευκολία στην μεταφορά του και την συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση και χρήση του, βασικό του μειονέκτημα είναι ότι μειώνονται δραστικά τα αποθέματα του. Το γεγονός, λοιπόν, ότι η σύγχρονη κοινωνία έχει στηρίξει το μέλλον της στην ενέργεια, έχει κάνει το ζήτημα της κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής, ένα απ' τα κρισιμότερα ζητήματα της διεθνούς κοινότητας.

Στόχος της μεταπτυχιακής έρευνας, ήταν η διερεύνηση του ζητήματος του peak oil που έχουμε φτάσει παγκοσμίως σύμφωνα με τον Hubbert M. K. (Deffeyes, 2005) , οι στρατηγικές των παραγωγών χωρών μέσα από τις οργανώσεις τους, το θεσμικό πλαίσιο ανάληψης δράσεων για την αντιμετώπιση του φαινομένου και οι εναλλακτικές μορφές ενέργειας ως μέσο αντιμετώπισης. Δίνουμε έμφαση και στις γεωπολιτικές σχέσεις της Σαουδικής Αραβίας σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο αφού αποτελεί το βασικό παίκτη στην πετρελαϊκή παραγωγή.

1.2 Διάρθρωση της Ερευνητικής Εργασίας

Η συγκεκριμένη έρευνα αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Το παρόν κεφάλαιο (Εισαγωγή) αποτελεί το εισαγωγικό κεφάλαιο της έρευνας. Περιγράφονται τα πεδία που καλύπτει η έρευνα καθώς και η διάρθρωση των περιεχόμενων της.

Στο Κεφάλαιο 2 (Βιβλιογραφική Επισκόπηση) παρουσιάζεται η παράθεση των ερευνητικών στοιχείων για την περίπτωση της Σαουδικής Αραβίας σε σχέση με το υπόλοιπο

κόσμο. Συγκεκριμένα εξετάζονται οι σχέσεις της με τις Η.Π.Α, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Κίνα, την Ινδία, τη Ρωσία, τη Μέση Ανατολή, το Ισραήλ και τον ΟΠΕΚ.

Στο Κεφάλαιο 3 (Μεθοδολογία) καταγράφονται τα βήματα της ερευνητικής προσπάθειας. Περιγράφεται το εννοιολογικό μοντέλο ανάλυσης, διατυπώνονται τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα και παρουσιάζεται η προτεινόμενη μέθοδος ανάλυσης και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα.

Στο Κεφάλαιο 4 (Αποτελέσματα – Ανάλυση Ερευνητικών Ερωτημάτων) παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της επεξεργασίας των ερευνητικών στοιχείων και γίνεται προσπάθεια να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα σχετικά με τη γεωπολιτική προσέγγιση του ζητήματος της κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής, τις οικονομικές επιπτώσεις από τις διακυμάνσεις τιμών του πετρελαίου εξαιτίας του ζητήματος αυτού και την πρόβλεψη μέλλοντος σχετικά με το μείζον θέμα του peak oil και τις εναλλακτικές μορφές ενέργειας.

Στο Κεφάλαιο 5 (Συμπεράσματα) εκτίθενται τα συμπεράσματα της ερευνητικής εργασίας. Αρχικά περιέχονται συνοπτικά τα συμπεράσματα της ερευνητικής διαδικασίας και στο τέλος παρουσιάζονται τα θέματα που χρήζουν περαιτέρω μελέτη.

Τέλος, ακολουθούν οι βιβλιογραφικές αναφορές που χρησιμοποιήθηκαν μαζί με την αρθρογραφία και τις πηγές από το διαδίκτυο, προκειμένου να αντληθούν στοιχεία για την έρευνα αυτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Βιβλιογραφική Επισκόπηση

2.1. Εισαγωγή

Το κεφάλαιο αυτό, ως κύριο της διπλωματικής εργασίας, αναφέρεται στις λέξεις-κλειδιά του τίτλου.

Συνεπώς ακολουθούν ενότητες που ασχολούνται με την Σαουδική Αραβία καθώς και τη σχέση της με τον υπόλοιπο κόσμο. Συγκεκριμένα εξετάζονται οι σχέσεις της με τις Η.Π.Α, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την Κίνα, την Ινδία, τη Ρωσία, τη Μέση Ανατολή, το Ισραήλ και τον ΟΠΕΚ. Αρχικά, θεωρήσαμε χρήσιμο να προηγηθεί των ενοτήτων η παράθεση λίστας με τις μεγαλύτερες χώρες – εξαγωγείς πετρελαίου και να ακολουθήσει η ανάλυση των παικτών (players) ξεχωριστά.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: Λίστα των μεγαλύτερων χωρών – εξαγωγών πετρελαίου

Πηγή : Ήσυχος Κ. (2013)

Λίστα των μεγαλύτερων χωρών – εξαγωγών πετρελαίου		
Θέση	Χώρα – περιοχή	Αργό πετρέλαιο- εξαγωγές βαρέλια- παραγωγή (2009)
1	Σαουδική Αραβία	7.635.000
2	Ρωσία	5.010.000
3	Ιράν	2.523.000
4	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	2.395.000
5	Ε.Ε.	2.196.000
6	Νορβηγία	2.184.000
7	Ιράκ	2.170.000
8	Κουβέιτ	2.127.000
9	Νιγηρία	2.102.000
10	Καναδάς	1.929.000

2.2 Βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας – Γεωπολιτικές Σχέσεις

Στο διεθνές πολιτικό σύστημα, το οποίο ορισμένες πηγές θεωρούν ως πολύπλοκο (Harrison, 2006), η Σαουδική Αραβία παίζει ένα σημαντικό ρόλο (Zubrin, 2007).

Μια χώρα στην Αραβική Χερσόνησο, που η γεωπολιτική της τοποθεσία είναι ζωτικής σημασίας για το διεθνές σύστημα. Μια πρωτοπόρος χώρα όσον αφορά την παραγωγή, διύλιση και εμπορία αργού πετρελαίου, βασικός ενεργειακός εταίρος της Δύσης και ιδιαίτερα των αμερικανικών πολυεθνικών εταιρειών (Ησυχος, 2013). Συνέστησε και συνιστά ακόμα, το βασικότερο πόλο των πολιτικών εξελίξεων στη Μέση Ανατολή (Κουρματζής, 2009).

Βορειοανατολικά, βρέχεται απ' τον Περσικό Κόλπο, δυτικά απ' την Ερυθρά Θάλασσα και συνορεύει με το Ιράκ, την Ιορδανία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Κουβέιτ, ο Κατάρ, το Ομάν και την Υεμένη, όλες χώρες με αρκετή πολιτική αστάθεια (Maechling, 1982· Sen & Babali, 2007).

Η βάση της σημερινής δυναστείας της Σαουδικής Αραβίας ξεκίνησε μόλις τον 18^ο αιώνα (Zubrin, 2007). Ο Muhammad ibn Saud, ηγεμόνας της πόλης Αλ Ντιριγιάχ (Al-Diriyah) συμάχησε με τον Muhammad ibn 'Abd al' Wahhab με σκοπό να δημιουργήσουν μια πολιτική ταυτότητα με έμφαση στον ορθόδοξο Ισλαμισμό. Φαίνεται ότι αυτή η συμμαχία ήταν εύφορη μιας και ακόμα και σήμερα η Σαουδική Αραβία είναι ο φάρος του Ισλάμ και του αραβικού κόσμου.

Με το πέρασμα των χρόνων, η Σαουδική Αραβία μετεξελίχθηκε από βασίλειο της ερήμου σε χώρα χλιδής και πλούτου (Zubrin, 2007). Το βασίλειο της Σαουδικής Αραβίας, χαρακτηρίζονταν από τους λατρευτικούς τόπους της Μέκκας και της Μεδίνας, μέχρι που το 1938 ανακάλυψαν το πετρέλαιο. Μέχρι τότε, η γνώση της Σαουδικής Αραβίας ήταν ανύπαρκτη (Simmons, 2005). Τα τεράστια έσοδα από τον πλούτο των υδρογονανθράκων αποτελούν πλέον σχεδόν την μοναδική και βασική πηγή εσόδων του κράτους (Ησυχος, 2013).

Οι περιοχές του Κόλπου μέχρι και το 1971, εξασφάλιζαν την ασφάλεια τους από τους Άγγλους (Sen & Babali, 2006). Στη συνέχεια οι ΗΠΑ με την εναλλακτική στρατηγική (Surrogate Strategy), δημιούργησαν φιλικές σχέσεις με τοπικές δυνάμεις για την προώθηση δυτικών συμφερόντων και έτσι στράφηκαν σε συνεργασία με αμερικάνικες εταιρίες (Seven Sisters - International. Oil Companies). Με το να έχει πελατειακές σχέσεις με περιφερειακά

κράτη (συχνά με το να τα καθιστά υποτελή ή εξαρτώμενα ή με το να ενισχύει εξουσιαστικές δομές όπως αυτές του Σάχη της Περσίας) κατόρθωνε να επιτυγχάνει τους ίδιους σκοπούς με λιγότερους πόρους. Υποκαθιστούσε δηλαδή την δέσμευση πόρων με πελατειακές σχέσεις με κράτη τα οποία εξυπηρετούσαν περιφερειακά τα συμφέροντά τους. Πιο γνωστά στην βιβλιογραφία, αυτά τα κράτη είναι γνωστά ως proxy states. Ακολούθησαν σειρά πολεμικών συρράξεων (1962, 1972), όπου σύμμαχος των Σαουδαράβων, ήταν οι ΗΠΑ. Σημαντική στρατιωτική βοήθεια δόθηκε σε 3 πυλώνες της Surrogate Strategy, δηλαδή στο Ιράν, τη Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ. Πουλήθηκαν όπλα στο Ιράν, το οποίο μέχρι το 1988 ήταν σε πόλεμο με το Ιράκ, το οποίο τροφοδοτούνταν από Γαλλία και Σοβιετική Ένωση. Το 1990, έγινε η εισβολή στο Κουβέιτ απ' το Ιράκ και ο πόλεμος του Κόλπου άρχισε ανάμεσα σε ΗΠΑ και Ιράκ. Οι δεσμοί ΗΠΑ – Σαουδικής Αραβίας έγιναν πιο ισχυροί και ίσως να συνέβαλλαν και στην διαμόρφωση της Al-Qaeda.

Η Σαουδική Αραβία εξαρτάται αποκλειστικά από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Το πετρέλαιο της θεωρείται από τα καλύτερα του κόσμου και έχει χαμηλό κόστος εξόρυξης (Κουρματζής, 2009). Σήμερα το 45% των εσόδων του κράτους, το 55% του ΑΕΠ και το 90% από τις εξαγωγικές δραστηριότητες προέρχονται από την εκμετάλλευση προϊόντων και υποπροϊόντων της πετρελαϊκής βιομηχανίας (Ησυχος, 2013). Ως ο μεγαλύτερος παραγωγός στον ΟΠΕΚ (Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών), έχει τον κύριο λόγο στην διατήρηση σταθερών τιμών πετρελαίου, καθώς και στις ασφαλείς και αξιόπιστες προμήθειες (Simmons, 2005). Το πετρέλαιο την κατατάσσει ανάμεσα στις χώρες κλειδιά στο πεδίο των διεθνών δυνάμεων της γεωπολιτικής ισορροπίας. Απαριθμεί περί τα 25 εκατομμύρια κατοίκους με έναν από τους μεγαλύτερους ρυθμούς αύξησης των πληθυσμών στον κόσμο (Κουρματζής, 2009). Η Σαουδική Αραβία είναι ο σημαντικότερος σύμμαχος της Δύσης και τροφοδοτεί τις αγορές με το άφθονο και άριστης ποιότητας πετρέλαιό της, μιας και το 60% της παραγωγής της οδεύει προς τις ΗΠΑ, Ευρώπη, Ιαπωνία και Κίνα. Αποτελεί στρατηγικό σύμμαχο και περιφερειακή δύναμη στον Περσικό Κόλπο, τόσο για τις ΗΠΑ όσο και για την Δύση ολόκληρη. Η σταθερή της στάση στα δυτικά συμφέροντα και η εφαρμογή μιας συγκεκριμένης εσωτερικής πολιτικής, οδήγησε πολλές φορές σε βίαιες επιθέσεις κατά αξιωματούχων, βομβιστικές ενέργειες και σε αστάθεια στις εγκαταστάσεις πετρελαίου της περιοχής. Η στρατηγική των επιδοτούμενων προγραμμάτων σε ολόκληρη τη ζωή της Σαουδικής Αραβίας, είναι ένας τρόπος να διανέμονται οι εισροές από τα έσοδα του

πετρελαίου στους κατοίκους και έτσι να διατηρείται ένα επίπεδο ζωής ανεκτό αλλά και ευρύχωρο, άνετο και εντούτοις αντιαναπτυξιακό. Η ενίσχυση και η δημιουργία εθνικών και περιφερειακών υποδομών απορρόφησε τεράστιες μάζες κεφαλαίων και ειδικών επιστημόνων απ' όλο τον κόσμο προκειμένου να ολοκληρωθούν, μιας και χρειάζονταν τεράστιες δυνάμεις εργασίας, και τεχνογνωσίας. Έχουν γίνει επανειλημμένες προσπάθειες για διαφοροποίηση της μονοδιάστατης εξαρτημένης από το μαύρο χρυσό παραγωγικής βάσης, με μηδενικό αποτέλεσμα. Η οικονομία της Σαουδικής Αραβίας, παραμένει εξαρτημένη από το πετρέλαιο. Το πετρέλαιο και το φυσικό της αέριο διαχειρίζονται από την ARAMCO και είναι η πρώτη παραγωγός χώρα στον κόσμο, με ημερήσια παραγωγή 10,4 βαρέλια ημερησίως και 2 τρις κυβικά πόδια φυσικού αερίου ανά ημέρα.

Η άνοδος της τιμής του πετρελαίου αλλά και η ίδια η γεωπολιτική των πετρελαίων παίζουν σημαντικό και αποφασιστικό ρόλο στις στρατηγικές των εκάστοτε χωρών. Σημαντικό παράδειγμα, η συγκράτηση του θρησκευτικού ριζοσπαστισμού από την Σαουδική Αραβία. *Για πόσο ακόμα όμως, όπως ρωτάει και ο Κουρματζής (2009), το πετρέλαιο θα μετατρέπεται σε στρατηγικό εργαλείο εσωτερικής και διεθνούς πολιτικής;*

Η βύθιση δύο η ακόμα και τριών δεξαμενόπλοιων δεν θα εμποδίσει το πέρασμα απ' τα στενά, σίγουρα όμως το ψυχολογικό αποτέλεσμα θα είναι να εκτοξευτούν οι ασφαλιστικές δικλίδες στα ύψη (ηθικός κίνδυνος) και η συμφόρηση στον Περσικό Κόλπο να ελαττωθεί (Maechling, 1982). Η μεγαλύτερη απειλή θα ήταν η τοποθέτηση ναρκών, μιας και λιγότερο από 200 νάρκες είναι αρκετές για να κλείσουν 25 μίλια στενό. Τέτοια γεγονότα μπορούν να αναστείλουν τις εξαγωγές και να προκαλέσει μακροχρόνια προβλήματα στις οικονομίες των χωρών παραγωγής αλλά και παγκοσμίως. Η πολιτική αστάθεια μέσα και έξω απ' τον Περσικό Κόλπο εγείρουν σοβαρά ερωτήματα σχετικά με στρατιωτικές απειλές στις πετρελαϊκές εγκαταστάσεις (Ιράν - Ιράκ, Βόρεια - Νότια Υεμένη, Ισραήλ - Άραβες γείτονες). Μόνο οι δυνάμεις της Σαουδικής Αραβίας δεν μπορούν να φυλάνε τις πετρελαιοπηγές. Μια σύγχρονη πολεμική αεροπορία, θα μπορούσε ίσως να αποτρέψει τις γειτονικές επιθέσεις, αλλά δεν σημαίνει ότι εγγυάται κατ' ανάγκη την ασφάλεια του εμπορίου του πετρελαίου κατά τη διάρκεια μιας πραγματικής επίθεσης. Η πιθανότητα μιας Ισραηλινής επίθεσης στην Σαουδική Αραβία και στις πετρελαιοπηγές δεν αποκλείεται, μιας και τα Ισραήλ αντιλαμβάνεται απειλή της ασφάλειάς του από την Σαουδική Αραβία. Ο ρόλος των Ηνωμένων Πολιτειών στο ζήτημα αυτό, είναι πολλές φορές διφορούμενος, αφού τα στρατηγικά συμφέροντά τους και

κυρίως αυτά που έχουν να κάνουν με τη συνεχή εισροή πετρελαίου, υπαγορεύουν αντίστοιχες πολιτικές.

Η αδιάλειπτη παροχή πετρελαίου είναι αρκετά σημαντική για τη διατήρηση της ειρήνης (status quo), καθώς και για οικονομικούς λόγους, αρκεί βέβαια να γίνεται ασφαλή μεταφορά (Sen & Babali, 2006).

Σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ασφαλή μεταφορά πετρελαίου και δημιουργούν σοβαρά διλήματα ασφάλειας και αποσταθεροποίησης του status quo είναι τα πολλά κράτη που επιδιώκουν κυριαρχία στον κλάδο του πετρελαίου, με αποτέλεσμα να υφίσταται ανταγωνισμός σε παγκόσμιο επίπεδο, αύξηση τιμών, καθώς και άνθηση τρομοκρατικών επιθέσεων ως απειλητικό όπλο. Επίσης, πόλεμοι και συγκρούσεις στο χώρο της Μέσης Ανατολής λειτουργούν ως αποσταθεροποιητικοί παράγοντες, ώστε να αποτρέπουν μια ομαλή και ασφαλή μεταφορά του πετρελαίου. Τέλος, οι ΗΠΑ είναι ένας δρών που επιδιώκει ηγετική κυριαρχία στην παγκόσμια σκηνή της παροχής πετρελαίου. Πολλά είναι όμως τα σφάλματα σε θέματα ασφάλειας (security mistakes) που έχουν δημιουργηθεί. Μειώνοντας τους αντιπάλους και αποκτώντας συμμαχίες, δημιούργησαν συγχρόνως αποσταθεροποίηση. Όσο πιο ισχυρός γίνεσαι, τόσο πιο πολύ εχθρικός γίνεσαι και προτρέπει ασυνείδητα τους άλλους δρώντες του παγκοσμίου συστήματος να γίνουν και αυτοί πιο ισχυροί, φαύλος κύκλος (ΗΠΑ – Σαουδική Αραβία και η δημιουργία της Al Qaeda).

Η ύπαρξη απολυταρχικών, πολιτικών συστημάτων και οι τρομοκρατικές ενέργειες είναι σοβαρό μειονέκτημα για τα κράτη του Κόλπου και προκαλούν σοβαρά διλήματα ασφάλειας.

Λύσεις για όλους τους παραπάνω αποσταθεροποιητικούς παράγοντες είναι η ενίσχυση της ειρήνης και η κατασκευή ενός νέου συστήματος σχεδιασμένο ώστε να αποτρέπει τον ανταγωνισμό, τις συγκρούσεις, τους θρησκευτικούς ριζοσπαστισμούς και τις τρομοκρατικές ενέργειες. Απόκτηση ελευθερίων και μια προληπτική πολιτική, (preventive policy) θα επιφέρει ισορροπία σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (Κολιόπουλος, 2008).

Φαίνεται όμως ότι η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων δεν εξασφαλίζει την λαϊκή ευημερία. Δυστυχώς η δημόσια παιδεία και υγεία δεν έχουν την αντίστοιχη στήριξη αναλογικά με τον πλούτο της χώρας. Η διαφορά του βιοτικού επιπέδου των μεταναστών, που ανέρχονται στους 25.5%, με τον ντόπιο πληθυσμό είναι δραματική. Σε χώρες όπως η Σαουδική Αραβία που χαρακτηρίζονται ως πετρο-μοναρχίες, η έλλειψη δημοκρατικών,

εργασιακών αλλά και συνδικαλιστικών ελευθεριών, τις καθιστά σε χώρες με πλούσια ελίτ και πλειοψηφίες με ανύπαρκτες δημοκρατικές ελευθερίες (Ησυχος, 2013). *Η κοινωνία της παρά το γεγονός ότι εμφανίζει μια εντυπωσιακή συνεκτικότητα, είναι γεμάτη αντιθέσεις, ανισότητες και υποσχόμενες μελλοντικές συγκρούσεις* (Κουρματζής, 2009). Ο πληθυσμός της είναι κατά 90% αραβικός και κατά 50% ζουν σε νομάδες. Επίσης, τα επαγγέλματα που ασκούν είναι ανάλογα με την φυλή στην οποία ανήκουν. Η ashraf είναι απόγονοι του προφήτη Muhammad, η Ulema περιλαμβάνει τους ιερείς, τους δικηγόρους, τους συμβολαιογράφους και η Qabila αποτελεί την διοικητική ελίτ της χώρας. Το Κοράνι φυσικά είναι αυτό που αντικαθιστά το σύνταγμα. Το πολίτευμα της Σαουδικής Αραβίας είναι η απόλυτος μοναρχία. Ο βασιλιάς κυβερνάει ελέω θεού, χωρίς να υπάρχει αντιπολιτευτική δράση.

Η Σαουδική Αραβία είναι το επίκεντρο της μουσουλμανικής θρησκείας και αυτό το μαρτυρούν οι ιερές πόλεις: η Μέκκα, όπου γεννήθηκε ο Μωάμεθ, και η Μεδίνα, όπου είναι θαμμένος. Ο εθνικός πληθυσμός, στην πλειοψηφία του ακολουθεί λατρευτικό δόγμα των σουνιτών, και σε κάποιες περιπτώσεις των σαφιτών (Zubrin, 2007). Η Σαουδική παν-Ισλαμική αυτοκρατορία δημιουργήθηκε από την συγχώνευση δυο ιστορικά οριακών ισλαμικών κινημάτων: Wahhabi και Salafism (Schwartz, 2007). Οι Νέο-Σαλαφιστές (Neo-Salafi) είναι ριζικό παρακλάδι των Σαλαφιστών (Salafis). Οι Νέο-Σαλαφιστές ήθελαν τη δημιουργία ξανά του Ισλάμ των δυο πρώτων γενεών και ήταν πιο επαναστατικοί από τους Ουαχάμπι (Wahhabi). Και οι δυο ήθελαν να εξαλείψουν, όσο το δυνατόν περισσότερο, τις καινοτομίες από την ισλαμική κοινωνία.

Η Σαουδική Αραβία κυριαρχεί εδώ και δεκαετίες στην διεθνή ενεργειακή σκηνή. Πρόκειται για την περιοχή του πλανήτη όπου εντοπίζονται τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου και ταυτόχρονα, πρόκειται για μία περιοχή όπου εντοπίζονται πολλαπλές πηγές αστάθειας.

2.2.1 Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Στα πρώτα χρόνια συνεργασίας των ΗΠΑ και της Σαουδικής Αραβίας, κύρια δραστηριότητα τους ήταν η εξόρυξη και η εκμετάλλευση του πετρελαίου. Αρχές της δεκαετίας του 1930 αμερικανικές εταιρείες είχαν ως κύρια ασχολία το «μαύρο χρυσό» του

βασιλείου (Κουφουδάκης & Τσαρδανίδης & Σωτηρέλης, 1989). Στις 31.1.1944 σχηματίστηκε η ARAMCO (Arabian American Oil Company) που αποτελούνταν από τέσσερις μεγάλες αμερικανικές εταιρείες πετρελαιοειδών: την Social, Texaco, Exxon και Mobil. Η εμπορική εκμετάλλευση του πετρελαίου άρχισε το 1938. Η έναρξη όμως του Β' Παγκοσμίου Πολέμου διατήρησε της παράγωγη σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Το 1950 η παράγωγη είχε αυξηθεί στο μισό εκατομμύριο βαρέλια την ημέρα. Η κυβέρνηση του Ριάντ απαίτησε αύξηση στο μερίδιο των κερδών της. Το Δεκέμβριο του 1950 συμφωνήθηκε να διαμοιράζονται τα κέρδη προ των φόρων στη βάση της αναλογίας 50-50. Έτσι τα έσοδα της Σαουδικής Αραβίας αυξηθήκαν από 56 εκατομμύρια δολάρια το 1950 σε 110 εκατομμύρια δολάρια το 1951. Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1950 και 1960 οι σχέσεις της Σαουδικής Αραβίας και των ΗΠΑ επηρεάστηκαν από δυο προβλήματα της Μέσης Ανατολής, την αραβοϊσραηλινή διένεξη και την ενδοαραβική διαμάχη (Sen & Babali, 2006).

Αραβοϊσραηλινή διένεξη

Με την ίδρυση του Ισραήλ μετά τον Β'Π.Π, προκλήθηκαν πολλές συγκρούσεις μεταξύ του Ισραήλ και του Αραβικού κόσμου, οι οποίες παρεμπόδισαν την παροχή πετρελαίου απ' την περιοχή. {διακοπή Mosul (B. Ιράκ) το 1948, κλεισιμο Διώρυγας Σουέζ το 1957 μετά τον Αραβοϊσραηλινό πόλεμο, Αραβικό embargo κατά των ΗΠΑ και της Ευρώπης το 1973 μαζί με την πετρελαϊκή κρίση, το 1983 κλείσιμο του Αραβικής μεταφοράς αγωγού TAP - Trans Adriatic Pipeline προς τη Μεσόγειο από τον Περσικό Κόλπο και πολλές τρομοκρατικές επιθέσεις όπως Hezbollah, Islamic Jihad, Hamas και PLO }.

Οι ΗΠΑ σ' αυτόν τον πόλεμο πήραν το μέρος του Ισραήλ.

Ενδοαραβική διαμάχη

Ο πόλεμος Ιράν - Ιράκ έχει προκαλέσει μείωση της παραγωγής του πετρελαίου και σοβαρές διακυμάνσεις στην αγορά πετρελαίου ξεκινώντας απ' το 1980, εξαιτίας πολλών επιθέσεων σε κοιτάσματα πετρελαίου, πετρελαϊκών υποδομών και πετρελαιοφόρων.

Το 1980 - 1988 είχαμε τον πόλεμο των πετρελαιοφόρων μεταξύ Ιράν - Ιράκ, που προκάλεσε περισσότερο από 2 δισεκατομμύρια δολάρια απώλειες και 200% αύξηση σε παγκόσμιο επίπεδο ασφάλισης σκαφών. Η δίοδος απ' το Shatt-ul-Arab, ήταν επίσης ένας από τους μερικούς λόγους του πολέμου Ιράν - Ιράκ.

Προβλήματα μεταξύ Ιράν και Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων (Η.Α.Ε) δημιουργήθηκαν απ' τα νησιά Abu Musa, Greter Tunb και Lesses Tunb και απ' τα Warba, Bubian Islands και Rumalia οδήγησαν την εισβολή του Saddam στο Κουβέιτ το 1990.

Από το 1971 και έπειτα οι οικονομικές σχέσεις ΗΠΑ - Σαουδικής Αραβίας άρχισαν να γίνονται πιο στενές (Κουφουδάκης & Τσαρδανίδης & Σωτηρέλης, 1989). Η Σαουδική κυβέρνηση όμως, από τις αρχές τις δεκαετίας του 1970 είχε αρχίσει να ενοχλείτε από την συνεχιζόμενη υποστήριξη των ΗΠΑ προς το Ισραήλ και έτσι ο Feisal επεδίωξε να πείσει τις ΗΠΑ να υιοθετήσουν μια πιο ουδέτερη στάση στην Αραβοϊσραηλινή διαμάχη. Οι σχέσεις της Σαουδικής Αραβίας με τις ΗΠΑ από το 1975 και μετά εξελιχτήκαν σε 2 επίπεδα. Στο ένα επίπεδο η σχέση εξαρτιόταν από τη σύνδεσή της με τις εξελίξεις στην περιοχή του Περσικού Κόλπου και της Μέσης Ανατολής, καθώς και σε πολιτικές αποφάσεις των κρατών (High Politics). Το άλλο επίπεδο αναφέρεται σε θέματα εμπορίου, τεχνικής και στρατιωτικής συνεργασίας (Low Politics).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων μηνών του 1977 και το 1978 διάφορες εξελίξεις και γεγονότα ανάγκασαν τη Σαουδική Αραβία να αρχίσει να υιοθετεί μια πολιτική απομάκρυνσης από τις ΗΠΑ και να επιδιώκει να ακολουθήσει μια πιο ανεξάρτητη πολιτική. Το 1979 οι συνέπειες αυτών των γεγονότων δημιούργησαν τέτοια ανωμαλία στην «ειδική σχέση» ΗΠΑ-Σαουδικής Αραβίας ώστε να φτάσει σε κρίση.

Από το 1980 και μετά η σχέση είχε μεταβληθεί αρκετά . Τα πεδία γύρω από τα οποία δραστηριοποιήθηκαν και κινήθηκαν οι αραβο - αμερικανικές σχέσεις ήταν:

- α) Το πεδίο της οικονομικής, εμπορικής, τεχνολογικής συνεργασίας και ενέργειας
- β) Το πεδίο άμυνας και σταθερότητας του Περσικού Κόλπου

Πλέον η αραβοαμερικανική συμμαχία έχει παραμείνει για παραπάνω από μισό αιώνα, ουσιαστικό στοιχείο της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής (Schwartz, 2007).

Οι Σαουδάραβες απ' την άλλη βοηθούσαν τους Αμερικανούς στην εξάλειψη του κομμουνισμού στο Αφγανιστάν και στην αποδυνάμωση της συμμαχίας Σοβιετικών-Νικαράγουας. Η Αμερική όμως ακύρωσε αυτή την ισορροπία δυνάμεων, με αποτέλεσμα και η Σαουδική Αραβία να ανοίξει το δρόμο για την 9/11 (Baer, 2003). Παρ' αυτά όμως το 2010 έγινε η μεγαλύτερη συμφωνία όπλων στην ιστορία αξίας 60 δισεκατομμυρίων δολαρίων μεταξύ ΗΠΑ-Σαουδικής Αραβίας ώστε να οπλιστούν τα κράτη του Κόλπου εναντίον του Ιράκ.

Σήμερα προέβησαν ξανά στην ίδια συμφωνία και επανέλαβαν πώληση οπλικού συστήματος ύψους 67 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Έτσι οι ΗΠΑ εξασφαλίζουν συνεχώς αραβική στήριξη στην περιοχή κατά του Ιράκ ενώ παράλληλα η Σαουδική Αραβία αναβαθμίζει την εναέρια άμυνά της αλλά και τις πυραυλικές άμυνες με αμερικανικό εξοπλισμό.

Συμπερασματικά, οι σχέσεις ΗΠΑ – Σαουδικής Αραβίας εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό όχι μόνο απ’ τις εξαγωγές όπλων της πρώτης και υδρογονανθράκων της δεύτερης, αλλά και από την υιοθέτηση κοινής πολιτικής για την αντιμετώπιση πιθανών κινδύνων που εγκυμονεί η περιοχή. Αξιοσημείωτο είναι ότι σύμφωνα με τη Διεθνή Υπηρεσία Ενέργειας, η παραγωγή πετρελαίου των ΗΠΑ θα ξεπεράσει αυτή της Σαουδικής Αραβίας καθώς και της Ρωσίας ως το 2017. Θα είναι ενδιαφέρον να δούμε τις εξελίξεις.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

2.2.2 Ευρωπαϊκή Ένωση

Συνεχίζοντας με τους ισχυρούς παίκτες, διακρίνουμε ότι οι αγορές ενέργειας αποτέλεσαν σημαντικό τομέα στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης από την αρχή της και μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο (Κότιος & Κουτουλάκης, 2009). Οι δύο από τις τρεις θεμελιώδεις συνθήκες της ΕΕ σχετίζονταν με την ενέργεια. Η συνθήκη του Παρισιού (1951), προέβλεπε τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (European Coal and Steel Community) και Eurotom (1957) και η συνθήκη της ΕΕ (1992), θεωρείται η σημαντικότερη και ιστορικότερη συνθήκη της Ευρωπαϊκής ηπείρου σε οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο.

Στη συνέχεια στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης της Κοινής Αγοράς η έμφαση δόθηκε στη διαμόρφωση ενός ενιαίου περιβάλλοντος για τον ελεύθερο ανταγωνισμό των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας και τη δημιουργία διασυνοριακών συνδέσεων και ενεργειακών διευρωπαϊκών δικτύων.

Επιπλέον, υπήρξαν αποσπασματικές προσπάθειες για την ενίσχυση της έρευνας, κυρίως μετά το 2006, την ενεργειακή απόδοση και την προώθηση εναλλακτικών μορφών ενέργειας.

Μετά την ενεργειακή κρίση του Οκτωβρίου 1973, οι Ηνωμένες Πολιτείες πήραν την πρωτοβουλία να καλέσουν στην Ουάσιγκτον, τον Φεβρουάριο του 1974, μια συνδιάσκεψη, οι εργασίες της οποίας κατέληξαν στη σύναψη της Διεθνούς Συμφωνίας για την Ενέργεια και στη δημιουργία στα πλαίσια του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας. Προέβλεπε ένα ευρύ πρόγραμμα συνεργασίας για την εξασφάλιση, σε περίπτωση κρίσης, ενός κοινού επιπέδου αυτονομίας των εφοδιασμών σε πετρέλαιο, κοινών μέτρων περιορισμού της ζήτησης και κατανομής του διαθέσιμου πετρελαίου, τη δημιουργία ενός συστήματος πληροφοριών σχετικών με τη διεθνή αγορά πετρελαίου, τη θέση σε λειτουργία ενός μακροπρόθεσμου προγράμματος για τη μείωση της εξάρτησης από τις εισαγωγές πετρελαίου, και την προώθηση σχέσεων συνεργασίας με τις παραγωγικές χώρες και τις άλλες καταναλώτριες χώρες (Μούσης, 2008).

Τον Σεπτέμβριο του 1981, οι υπουργοί εξωτερικών της Ευρωπαϊκή Κοινότητα είχαν εκφράσει τη θέλησή τους να αναπτύξουν τις σχέσεις με το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΣΚ), το οποίο είχε μόλις ιδρυθεί και περιλάμβανε τα Αραβικά Εμιράτα, τη

Σαουδική Αραβία, το Μπαχρέιν, το Ομάν, το Κατάρ και το Κουβέιτ. Η συμφωνία συνεργασίας υπογράφηκε στις 15 Ιουνίου 1988 στο Λουξεμβούργο και κάλυπτε την βιομηχανία, το εμπόριο, την γεωργία, την τεχνολογία και την ενέργεια.

Αν και η κοινή πετρελαϊκή αγορά δεν είναι ακόμη τέλεια, τα προϊόντα του πετρελαίου κυκλοφορούν ελεύθερα μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Οι μεγάλες πετρελαϊκές εταιρίες έχουν κτίσει διυλιστήρια σε ορισμένα σημεία της κοινής αγοράς για να εφοδιάζουν από αυτά τα δίκτυα διανομής τους σε γειτονικές περιοχές δύο ή περισσότερων κρατών μελών. Οι πετρελαιοαγωγοί ξεκινούν από τα μεγάλα λιμάνια της Μεσογείου και της Βόρειας Θάλασσας, περνούν τα εδάφη δύο ή περισσότερων κρατών και τροφοδοτούν με αργό πετρέλαιο τα διυλιστήρια διάφορων πετρελαϊκών εταιρειών που βρίσκονται πάνω στη διαδρομή τους σε διάφορα κράτη.

Η εξάρτηση της Ευρώπης από εισαγωγές ενεργειακών φυσικών πόρων, καθιστά επιτακτική την ανάγκη για διαμόρφωση σαφώς καθορισμένης και πολύ-παραγοντικής Κοινής Εξωτερικής Ενεργειακής Πολιτικής (Κότιος & Κουτουλάκης, 2009). Μιλώντας με σύγχρονους όρους, απαιτείται ενεργειακή διπλωματία, όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο, αλλά και σε κοινοτικό, ώστε να επιτευχθούν σημαντικά και ασφαλή αποτελέσματα που θα ωφελήσουν τόσο την κάθε μια χώρα ξεχωριστά, αλλά και το σύνολο του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Τέλος, θα αναφερθούμε στην διαχρονική ελληνική παρουσία στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, και φυσικά, λόγω των πολλών ελληνικών συμφερόντων εκεί, θα περίμενε κανείς ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική θα είχε προ καιρού προσανατολιστεί προς την ενεργό ανάμιξη στα ζητήματα της περιοχής (Οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή: Η θέση της Ελλάδας, ΕΛΙΑΜΕΠ, 2011). Ωστόσο, όπως κατέδειξε και η εξελισσόμενη κρίση στον αραβικό κόσμο, η Ελλάδα είναι απύσα από μια τόσο σημαντική για την ίδια περιοχή. Κάτι τέτοιο ήταν βεβαίως αναμενόμενο λόγω του μονοδιάστατου, τα προηγούμενα χρόνια, ευρωατλαντικού προσανατολισμού της ελληνικής διπλωματίας. Αυτό είχε ως συνέπεια η Ελλάδα να μην έχει επιδιώξει τη συστηματική σύσφιξη των σχέσεων της με τις χώρες της περιοχής, να μην έχει επενδύσει στην παραγωγή μιας ρεαλιστικής και εφαρμόσιμης πολιτικής πλατφόρμας για τη συμμετοχή της στα περιφερειακά δρώμενα και βεβαίως, να μην έχει ορίσει σαφείς στόχους και τρόπους επίτευξής τους. Τα ενδιαφέροντα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής δεν μπορεί να περιορίζονται στα ευρωπαϊκά θέματα και τις διαφορές μας με την Τουρκία και τους βόρειους γείτονές μας. Οι εξελίξεις σε διεθνές και περιφερειακό

επίπεδο επιβάλλουν την άσκηση μίας ενεργητικής και πολύπλευρης εξωτερικής πολιτικής. Η αναζήτηση ρόλου στην κρίσιμη περιοχή της Μέσης Ανατολής οφείλει να είναι προτεραιότητα για μια νέα Ελληνική Εξωτερική Πολιτική.

2.2.3 Κίνα

Ο Ασιάτης αναλυτής Robert A. Manning, το 2000 είχε ισχυριστεί ότι οι συγκρούσεις για τους ενεργειακούς πόρους θα αυξηθούν, καθώς η γιγαντιαία Κίνα ισχυροποιείται συνεχώς, ειδικά στο θέμα ενέργειας (Lee, 2012). Σήμερα η Κίνα έχει επεκταθεί και έχει γίνει η δεύτερη μεγαλύτερη καταναλώτρια χώρα ενέργειας στον κόσμο.

Η γεωστρατηγική πολιτική που ακολούθησε ήταν να στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στις κρατικές επιχειρήσεις για την επίτευξη εθνικών συμφερόντων και την εξασφάλιση ξένων προμηθειών πετρελαίου. Επίσης, σημαντικός παράγοντας είναι και ότι το Πεκίνο συμμετέχει ρεαλιστικά στο διεθνές εμπόριο.

Το πετρέλαιο είναι ο βασικότερος λόγος των σχέσεων Ριάντ και Πεκίνου. Η Κίνα έχει στραφεί στην αναζήτηση εισαγωγών για εξασφάλιση αποδοτικής πηγής ενέργειας και ανεφοδιασμό σε βάθος χρόνου. Από την άλλη η Σαουδική Αραβία θέλει μια σταθερή αγορά (Jakobson & Daojiong, 2006), και αναζητεί σταθερές σχέσεις με την μεγάλη οικονομία της Κίνας. Σαφώς η κοινή ανάγκη συνύπαρξης έχει επωφελήσει αυτή την συνεργασία και πλέον, ευρύτερη στρατηγική της Σαουδικής Αραβίας είναι η διμερής σχέση με την Κίνα και ιδιαίτερα η συνεργασία τους τον τομέα της ενέργειας. Η εκμετάλλευση των ασιατικών αγορών είναι κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής της Σαουδικής Αραβίας, για την επέκταση της και την μείωση της εξάρτησης από ΗΠΑ. Οι επίσημες διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών πραγματοποιήθηκαν μόλις τον Ιούλιο του 1990, αφού το 1975 η Σαουδική Αραβία είχε αρνηθεί να δημιουργήσει σχέσεις με την Κίνα.. Ο πρίγκιπας Bandar bin Sultan, πρεσβευτής της Σαουδικής Αραβίας στις Ηνωμένες Πολιτείες πραγματοποίησε επίσκεψη στο Πεκίνο για τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων. Λίγες μέρες αργότερα, οι διπλωματικές σχέσεις καθιερώθηκαν στο Ριάντ (Yetiv, 2007).

Το γεγονός ότι η Κίνα αναπτύσσεται συνεχώς και χαρακτηρίζεται ως μια ανερχόμενη δύναμη (Lee, 2012), δίνει την δυνατότητα στην Σαουδική Αραβία να διαρθρώνει ανάλογα τις εξαγωγές της. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι το 2008 το διμερές εμπόριο κυμάνθηκε στα 40 δις. δολάρια και το πετρέλαιο να κατέχει σημαντική θέση. Το 2009 η Κίνα ήταν πρώτη στην

εισαγωγή πετρελαίου από την Σαουδική Αραβία και οι Σαουδαραβικές εταιρίες επένδυσαν στην Κίνα. Η συνεργασία της Saudi ARAMCO με την China Petroleum και την Sinopec είναι αρκετά κερδοφόρα. Η εγκατάσταση διυλιστηρίων με δυνατότητα παραγωγής 240 χιλιάδων βαρελιών ανά ημέρα στην πόλη της Yandu, στο λιμάνι της Ερυθράς είναι στόχος για τις δυο χώρες, που στηρίζουν αρκετά τις οικονομικές τους σχέσεις. Μέλη και οι δυο των G20 αναπτύσσουν πλέον εκτός από οικονομικές σχέσεις και πολιτιστικές, θρησκευτικές ακόμη και στρατιωτικές. Ο μεγαλύτερος εξαγωγέας στον κόσμο, συνεργάζεται με τον μεγαλύτερο καταναλωτή του κόσμου.

Το 1973 οι ΗΠΑ και η Σαουδική Αραβία συμφώνησαν ότι όλη η ποσότητα πετρελαίου που πωλείται από την Σαουδική Αραβία θα υπολογίζεται σε αμερικανικά δολάρια. Η στροφή της Σαουδικής Αραβίας στην Κίνα αφήνει το ενδεχόμενο μια τέτοια συμφωνία να «σπάσει». Απ' την άλλη όμως, ο Σύμβουλος της Σαουδικής Αραβίας του Υπουργού Εξωτερικών Σαούντ αναφέρει ότι «Οι σχέσεις με την Κίνα είναι καθαρά οικονομικές και δεν συγκρίνονται με τις σημαντικές στρατηγικές σχέσεις με τις ΗΠΑ». Τελικά ίσως να βρισκόμαστε μια ανάσα απ' την αλλαγή ενός παγκόσμιου σκηνικού.

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η Κίνα είναι μια χώρα η οποία δεν εμπιστεύεται καθόλου τους θαλάσσιους αγωγούς ενέργειας. Σε περίοδο κρίσης με Ταιβάν ή ΗΠΑ, θα υπάρξει αποκλεισμός του στενού της Μαλάκας, το οποίο μεταφέρει πετρέλαιο σε Κίνα, Ιαπωνία και διάφορες ασιατικές χώρες. Το γεγονός αυτό στρέφει την Κίνα στην αναζήτηση και επιδίωξη χερσαίων διόδων για την αποφυγή αμερικανικού embargo.

2.2.4 Ινδία

Η Ινδία είναι μια χώρα με ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και έμφαση σε νέες τεχνολογίες (Pradham, 2013). Οι σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία περιορίστηκαν στο εμπόριο και πιο συγκεκριμένα στην εισαγωγή πετρελαίου, αφού στο παρελθόν πολλά ήταν τα πολιτικά γεγονότα που εμπόδιζαν αυτή τη συνεργασία. Η κατάσταση άλλαξε μετά την 9/11, όπου η Σαουδική Αραβία συνειδητοποίησε την ανάγκη εκτός από τους παραδοσιακούς συμμάχους και τη συνεργασία με άλλες μεγάλες ασιατικές χώρες, όπως η Ινδία.

Η συνεργασία των δυο χωρών ενισχύει τους δεσμούς ασφάλειας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και της πειρατείας καθώς και την οικοδόμηση μιας ισχυρής στρατηγικής εταιρικής σχέσης. Από την μια το εργατικό δυναμικό της Ινδίας και η οικονομική της επέκταση είναι σημαντικά για το Βασίλειο, και από την άλλη η Ινδία επωφελείται από την εισαγωγή πετρελαίου. Όντας και οι δύο μέλη του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου (WTO-World Trade Organization), βρίσκονται στην διαδικασία ανάπτυξης των οικονομιών τους (Azhar, 2008). Πλέον η Σαουδική Αραβία είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος εταίρος της Ινδίας και ο μεγαλύτερος παραγωγός και εξαγωγέας πετρελαίου στον κόσμο. Τα τεράστια αποθέματα πετρελαίου δίνουν στη Σαουδική Αραβία σημαντική δύναμη στην παγκόσμια αγορά.

Κατά την περίοδο 2011–2012 η Ινδία εισήγαγε πετρέλαιο από την Σαουδική Αραβία αξίας 31 δις. δολαρίων, αλλά και οι επενδύσεις Σαουδαράβων στην Ινδία ήταν εξίσου μεγάλες (33.120.000 δολάρια από τον Απρίλιο του 2000 έως τον Σεπτέμβριο του 2011). Πλέον η οικονομική συνεργασία των δύο χωρών είναι σε άνοδο. Οι δυο χώρες έχουν επίσης υπογράψει συμφωνίες για την διευκόλυνση των επιχειρήσεων, όπως την Συμφωνία Προώθησης και Προστασίας Επενδύσεων (BIPPA-Bilateral Investment Protection and Promotion Agreement) και την Συμφωνία για την αποφυγή διπλής φορολογίας (DTAA–Double Taxation Avoidance Agreement) (Pradham, 2013).

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι και οι δύο χώρες έχουν ικανοποιητική πρόοδο στον τομέα του εμπορίου και των επιχειρήσεων, ενώ η συνεργασία τους στους πολιτικούς και στρατηγικούς τομείς έχει ακόμα περιθώρια ανάπτυξης. Είναι γεγονός ότι οι ισχυροί οικονομικοί δεσμοί πρέπει πλέον να μεταφραστούν και σε μια ισχυρή στρατηγική εταιρική σχέση.

2.2.5 Ρωσία

Η Ρωσία είναι μια από τις μεγαλύτερες εξαγωγικές χώρες πετρελαίου παγκοσμίως (Καραγιάννης, 2010). Το αργό πετρέλαιο είναι το κυριότερο εξαγωγικό της προϊόν και αποτελεί την σημαντικότερη κινητήρια δύναμη της οικονομίας της Ρωσίας, που παράγεται στην Σιβηρία. Για να διατηρηθεί αυτό, διοχετεύεται συνεχώς κεφάλαιο του τομέα της

παραγωγής πετρελαίου, προκειμένου να μην μειωθεί. Αυτή η προσπάθεια εν μέρει αποτρέπει τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη άλλων τομέων. Ουσιαστικά και η Ρωσία έχει αγγίξει τα όρια της κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής (peak oil), χωρίς να το παραδέχεται. Άλλωστε η ευνοϊκή συγκύρια της αύξησης των τιμών του πετρελαίου γενικότερα βοήθησε την πρώην ΕΣΣΔ να αποτελέσει πάλι μια μεγάλη δύναμη στο διεθνές σύστημα.

Οι χώρες που προμηθεύονται πετρέλαιο από την Ρωσία είναι κυρίως χώρες που προέκυψαν από τη διάσπαση της ΕΣΣΔ, (όπως Ουκρανία, Λευκορωσία κτλ), ενώ μεγάλο μέρος των ρωσικών εξαγωγών κατευθύνεται στις ασιατικές αγορές και κυρίως την Κίνα. Η Κίνα ως μεγάλη ανερχόμενη οικονομία παίζει πλέον ουσιαστικό ρόλο ως καταναλωτής, στις σχέσεις μεταξύ των χωρών – εξαγωγέων (Institute of Diplomacy and Global Affairs).

Το οικονομικό όφελος της Ρωσίας τις περισσότερες φορές συμπορεύεται με το πολιτικό όφελος και αυτό είναι κάτι που η χώρα δεν αφήνει ανεκμετάλλευτο (Καραγιάννης, 2010). Μέσω μιας εκβιαστικής ενεργειακής πολιτικής η Ρωσία επιχειρεί να επιβάλλει την ηγεμονία της κυρίως στα κράτη της πρώην ΕΣΣΔ και να μειώσει τον ανταγωνισμό, εξαλείφοντας τις εναλλακτικές πηγές τροφοδότησης πετρελαίου από χώρες όπως η Σαουδική Αραβία. Η συγκεκριμένη στόχευση για εξασφάλιση αγωγών μεταφοράς του πετρελαίου μέσω τρίτων χωρών σε ευρωπαϊκά εδάφη, αποτελεί ένα πλεονέκτημα σε σχέση με την Σαουδική Αραβία.

Στον πετρελαϊκό τομέα η Ρωσία σκοπεύει στη διατήρηση υψηλού μεριδίου στην δυτικο – ευρωπαϊκή αγορά. Άλλωστε αυτή η εξάρτηση της ΕΕ από τις ποσότητες πετρελαίου της Ρωσίας περιορίζει τα περιθώρια αντίδρασής της σε ρωσικές πολιτικές κινήσεις. Η απροθυμία της ΕΕ να καταδικάσει την ρωσική εισβολή στην Γεωργία τον Αύγουστο του 2008, συνδέεται άμεσα με την ενεργειακή εξάρτηση από την Μόσχα. Η χειραγώγηση κυρίως των κρατών της πρώην ΕΣΣΔ μέσω της πετρελαϊκής εξάρτησης, είναι ανάμεσα στους αποκάλυπτους στόχους της Ρωσίας. Τα γεωπολιτικά ανταλλάγματα με την επαρκή τροφοδότηση σε πετρέλαιο είναι ευρέως κατοχυρωμένα.

Ο σχεδιασμός αγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη από την Μαύρη Θάλασσα στο Μπουργκάς της Βουλγαρίας και μέσω αγωγού στην Αλεξανδρούπολη μέσω πλοίων, θα τροφοδοτεί προορισμούς στην Ευρωπαϊκή Αγορά. Από την μια το έργο αυτό προέβλεπε την αύξηση των εξαγωγίμων ποσοτήτων πετρελαίου, από την άλλη αποτελούσε μια ακόμα εξαγωγική δίοδο για το ρωσικό πετρέλαιο.

Στον πετρελαϊκό τομέα η Ρωσία ακολουθεί επιθετική πολιτική και σε σχέση με χώρες της Κεντρικής Ασίας. Στόχος της είναι ο έλεγχος του πετρελαιο προκειμένου να εξουδετερώσει τον ανταγωνισμό από το πετρέλαιο της Κασπίας και τη διατήρηση του ρόλου της ως κύριος εξαγωγέας στην Ευρώπη.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι η Ρωσία επιδιώκει να εκμεταλλευτεί το πλούσιο σε πετρέλαιο υπέδαφός της προκειμένου να αποκομίσει τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά οφέλη. Στο πλαίσιο αυτό κινούνται και οι ανταγωνιστικές τις σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία και τον Οργανισμό εξαγωγών πετρελαιοπαραγωγών Χωρών (ΟΠΕΚ).

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

2.2.6 Μέση Ανατολή

Στην Μέση Ανατολή εντοπίζονται παγκοσμίως τα περισσότερα κοιτάσματα πετρελαίου, γι' αυτό και την εξετάζουμε ξεχωριστά. Η Σαουδική Αραβία στην Μέση Ανατολή έχει τον έλεγχο των αραβικών χωρών (Al-Rasheed, 2013) στην πετρελαϊκή παραγωγή ως ο μεγαλύτερος εξαγωγέας και συγχρόνως προωθεί τα εθνικά, οικονομικά, κυριαρχικά, θρησκευτικά και πολιτιστικά της συμφέροντα. Δεν αφήνει καμία άλλη αραβική χώρα να απομακρυνθεί από την επιρροή και εξάρτηση από το πετρέλαιό της. Προσπαθεί να είναι στην εξαγωγή πρώτη δύναμη και να εξαρτώνται από την παροχή της σε πετρέλαιο. Έτσι εξασφαλίζει εύνοια, προστασία, ασφάλεια από τις ΗΠΑ και ανοχή από την ΕΕ.

Ένας πολύ σημαντικός παίκτης στην Μέση Ανατολή, γι' αυτό και κάνουμε μια ξεχωριστή αναφορά είναι η περίπτωση του Ιράν αλλά και όλος ο Αραβικός Σύνδεσμος.

Το Ιράν είναι χώρα της Μέσης Ανατολής στη Νοτιοδυτική Ασία. Ενώ τοπικά η χώρα ήταν γνωστή ως Ιράν από την αρχαιότητα, έως το 1935 η επικρατούσα ονομασία παγκοσμίως ήταν Περσία. Είναι χώρα πολυπληθής, με ισλαμικό θρήσκευμα και αρχέγονη ιστορία (Friedman, 2011).

Στους συγχρόνους καιρούς, αποτελεί σημαντικό κράτος, η δράση του οποίου επηρεάζει τον ισλαμικό κόσμο αλλά και τη παγκόσμια κοινότητα.

Το Ιράν έχει πλούσια ιστορία με πολλές διακυμάνσεις. Οι σημερινοί Ιρανοί δεν ξεχνούν την αρχαία αυτοκρατορική τους προέλευση, τις πνευματικές τους επιδόσεις και τον σημαντικό γεωπολιτικό ρόλο που αναπτύσσουν στις διεθνείς εξελίξεις. Οδικό πέρασμα και ναυτικός σταθμός προς τις Ινδίες και τη Κίνα, για του δυτικούς και κυρίως για τους Άγγλους, ναυτική δίοδος της νότιας Ρωσίας, πηγή τεράστιων αποθεμάτων πετρελαίου, το Ιράν αποτέλεσε και αποτελεί κομβικό κράτος στο εσωτερικό του Ισλαμισμού.

Το Ιράν αυτή την εποχή βρίσκεται στο μάτι του κύκλωνα. Το πυρηνικό του πρόγραμμα ξεκίνησε στη δεκαετία του 1950 με την βοήθεια των Ηνωμένων Πολιτειών, στο πλαίσιο της πυρηνικής ενέργειας για ειρηνευτικούς σκοπούς μόνο. Η στήριξη, η ενθάρρυνση και η συμμετοχή των Ηνωμένων Πολιτειών και των κυβερνήσεων της Δυτικής Ευρώπης στο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν συνεχίστηκε μέχρι την ιρανική επανάσταση του 1979 που ανέτρεψε τον Σάχη και έφερε στην εξουσία τη σκληρή γραμμή του ισλαμικού καθεστώτος (Lake, 2011). Μετά την επανάσταση η ιρανική κυβέρνηση κατέστρεψε προσωρινά στοιχειά

του προγράμματος, και στη συνέχεια το αναβίωσε με λιγότερο Δυτική βοήθεια από ότι κατά την περίοδο πριν την επανάσταση. Σήμερα το πρόγραμμα του για τον εμπλουτισμό ουρανίου δεν πείθει την διεθνή κοινότητα ότι θα χρησιμοποιηθεί για ειρηνικούς σκοπούς. Πολύ συχνά η δυσπιστία αυτή ενισχύεται από τις υπερβολικά απειλητικές δηλώσεις του νέου προέδρου του Μαχμούτ Αχμεντιντζάντ (Mahmoud Ahmadinejad), ο οποίος δεν χάνει ευκαιρία να επιδείξει απaráμιλλο μισός προς τη Δύση και προς ό, τι δεν είναι μουσουλμανικό.

Το Ιράν είναι γεμάτο από κοιτάσματα πετρελαίου τόσο στη ξηρά όσο και στη θάλασσα (Κουρματζής, 2009). Η Κασπία αποτελεί ένα νέο πεδίο ενδιαφέροντος που αν αξιοποιηθεί από τη κρατική βιομηχανία πετρελαίου θα αποδώσει τεράστια οφέλη. Όμως η κυβέρνηση δεν έχει ακόμα αποφασίσει να προχωρήσει στην αξιοποίηση αυτής της δυνατότητας. Η Ρωσία, το Καζακστάν και το Αζερμπαϊτζάν συμφωνήσαν να μοιράσουν τη Κασπία και απέδωσαν στο Ιράν ένα 12-13 % της λίμνης. Ωστόσο δεν έχει ακόμα υπογραφεί συμφωνία για την τελική κατανομή του πλούτου ανάμεσα στις παράκτιες χώρες.

Ο Αραβικός Σύνδεσμος ήταν μια επιθυμία του αραβικού λαού ώστε να διασφαλίσουν αυτοκυριαρχία και να μπορούν να διεκδικούν διάφορα φυλετικά, θρησκευτικά και εθνικά συμφέροντα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2: Λίστα των κρατών – μελών του Αραβικού Συνδέσμου σήμερα σύμφωνα με το έτος προσχώρησης

Πηγή : www.papyrosonline.gr

Αίγυπτος	1945 (Ιδρυτικό μέλος)
Ιράκ	1945 (Ιδρυτικό μέλος)
Ιορδανία	1945 (Ιδρυτικό μέλος)
Λίβανος	1945 (Ιδρυτικό μέλος)
Σαουδική Αραβία	1945 (Ιδρυτικό μέλος)
Συρία	1945 (Ιδρυτικό μέλος)
Υεμένη	1945 (Ιδρυτικό μέλος)
Λιβύη	1953
Σουδάν	1956
Μαρόκο	1958
Τυνησία	1958
Κουβέιτ	1961
Αλγερία	1962
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	1971
Μπαχρέιν	1971
Κατάρ	1971
Ομάν	1971
Μαυριτανία	1973
Σομαλία	1974
Κράτος της Παλαιστίνης	1976
Τζιμπουτί	1976
Κομόρες	1993

Τον Ιανουάριο του 2003, η Ερυθραία εισήλθε στον Αραβικό Σύνδεσμο ως παρατηρητής. Το 2006 εισήλθε επίσης ως παρατηρητής η Βενεζουέλα και το 2007 η Ινδία.

Δημιουργήθηκε στις 22 Μαρτίου 1945 στο Κάιρο. Εκτείνεται ανατολικά από το Ομάν και δυτικά από τη δυτική Σαχάρα και την Μαυριτανία. Είναι ένα συνονθύλευμα πολιτισμών, θρησκειών, οικονομιών, με σημαντικό ρόλο όμως στην παγκόσμια σκακιέρα. Μιλούν κυρίως Αραβικά, αν και συχνά σε διάφορες περιοχές χρησιμοποιούν και τοπικές διαλέκτους. Στην πλειοψηφία τους ο πληθυσμός είναι Μουσουλμάνοι και σε κάθε χώρα η θρησκεία έχει μια επίσημη θέση. Τα όργανα του Αραβικού Συνδέσμου είναι το Συμβούλιο, που συμμετέχουν όλα τα μέλη, η Γενική Γραμματεία και διάφορες επιμέρους Ειδικές Επιτροπές.

Τέλος, θα αναφερθούμε συνοπτικά στο πρόσφατο φαινόμενο της Αραβικής Άνοιξης. Πρόκειται για ένα κύμα διαδηλώσεων ενάντια των κυβερνώντων αρχών στις αραβικές χώρες, σε απολυταρχικά καθεστώτα μακράς διακυβέρνησης (Policy brief: The European Union's Response Toward The Arab Spring). Η αρχή έγινε τον Δεκέμβριο του 2010 στην Τυνησία. Ακολούθησαν μεγάλες εξεγέρσεις που συνεχίζονται μέχρι σήμερα σε Τυνησία, Αίγυπτο, Λιβύη, Μπαχρέιν, Συρία, Υεμένη.

Σχήμα 2.1 : Χάρτης Αραβικού κόσμου

Πηγή : www.svensnie.no

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3: Οι χώρες της Αραβικής Άνοιξης και η παραγωγή πετρελαίου (2008 – 2012)
σε χιλιάδες βαρέλια ανά ημέρα

Πηγή : www.energia.gr

	2008	2009	2010	2011	2011/2010
Συρία	398	401	385	332	-53
Υεμένη	315	306	301	228	-73
Αίγυπτος	723	736	730	735	+5
Λιβύη	1.820	1.658	1.679	479	-1.180
Τυνησία	89	83	80	78	-2
Χώρες της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.	12.776	13.174	13.448	13.487	+39
Ε.Ε.	2219	2.086	1.950	1.692	-258
ΟΠΕΚ	36.203	33.897	34.753	35.830	+1.077
Χώρες εκτός ΟΠΕΚ	33.555	33.661	34.280	34.258	-22
Σύνολο Παγκοσμίως	82.335	80.732	82.480	83.756	+1.276

2.2.7 Ισραήλ

Παρόλο που το Ισραήλ δεν είναι μια από τις Αραβικές χώρες θεωρούμε σκόπιμο να αναφερθεί η περίπτωση του, ως ένας σημαντικός παίκτης στην περιοχή. Ο Β' Π.Π. άλλαξε ριζικά τη δομή ισχύος στο κόσμο. Η ήττα της Γαλλίας, η οικονομική κατάρρευση εξαιτίας του πολέμου, η ανάδειξη των Η.Π.Α. και της Σοβιετικής Ένωσης ως υπερδυνάμεις και η βέβαιη αναστροφή του κλίματος της κοινής γνώμης οδήγησαν τις επόμενες δύο δεκαετίες, στο τέλος της βρετανικής και γαλλικής κατοχής στον αραβικό κόσμο (Loutradis, 2010). Η κρίση του Σουέζ το 1956 και ο πόλεμος της Αλγερίας το 1954-62 σηματοδότησαν τις

τελευταίες προσπάθειες των δύο χωρών να ανακτήσουν τη θέση τους. Κατά κάποιο τρόπο, στη Παλαιστίνη, η βρετανική αποχώρηση οδήγησε στην ήττα των Αράβων, όταν δημιουργήθηκε το κράτος του Ισραήλ.

Η κυρίαρχη ιδέα κατά τις δεκαετίες 1950 και 1960 ήταν ο αραβικός εθνικισμός, που φιλοδοξούσε προς μία στενή ένωση των αραβικών χωρών, την ανεξαρτητοποίησή τους από τις μεγάλες δυνάμεις και τις κοινωνικές μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό τους. Αυτή η ιδέα εκφράστηκε κυρίως μέσα από την προσωπικότητα του Τζαμάλ Αμπντέλ Νάσερ (Gamal Abdel Nasser), κυβερνήτη της Αιγύπτου.

Ο Ψυχρός Πόλεμος, όμως, οδήγησε σε μία μεγαλύτερη αμερικάνικη εμπλοκή. Το 1947, οι Η.Π.Α. ανέλαβαν την ευθύνη να προστατέψουν την Ελλάδα και τη Τουρκία από τη σοβιετική “απειλή”. Η συνέχεια αυτού του σχεδίου καθόρισε τη Βρετανία ως υπεύθυνη για τη προστασία των δυτικών πολιτικών και στρατηγικών θεμάτων. Όσον αφορά τον αραβικό κόσμο, η γενική βρετανική πολιτική ήταν, από τη μία πλευρά, να στηρίζει την αραβική ανεξαρτησία και έναν μεγαλύτερο βαθμό εθνικής ενότητας μέσω “φιλικών” συμφωνιών και, επίσης, να βοηθά στην οικονομική ανάπτυξη των αραβικών χωρών στο βαθμό που αυτές να αναλάβουν την ευθύνη για τη δική τους άμυνα μελλοντικά. Παρ’ όλα αυτά, στα επόμενα δέκα χρόνια, οι παραπάνω ισχυρισμοί αποδείχθηκαν μη εφαρμόσιμοι. Στην Παλαιστίνη, κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ, μία πιθανή εβραϊκή μετανάστευση θεωρούνταν αδιανόητη. Όμως, το τέλος του πολέμου σηματοδότησε και την αλλαγή στο συσχετισμό δυνάμεων. Οι Άραβες της Παλαιστίνης αποδείχθηκαν αδύναμοι εθνικής ενότητας, εν αντιθέσει με τους Εβραίους της χώρας, οι οποίοι είχαν λάβει στρατιωτική εκπαίδευση και εμπειρία από τους Άγγλους και υποστηρίζονταν έντονα από ομοεθνούς τους σε άλλες χώρες. Οι Βρετανοί, φυσικά, γνώριζαν τί θα σήμαινε ένα πιθανό αίτημα ίδρυσης κράτους από τους Εβραίους.

Το 1947, η Βρετανία αποφάσισε να μεταφέρει το θέμα στα Ηνωμένα Έθνη. Μια ειδική ομάδα εστάλη για να μελετήσει το πρόβλημα και εξέδωσε ένα πλάνο διχοτόμησης, με ευνοϊκότερους όρους για τους Σιωνιστές. Το κείμενο αυτό έγινε αποδεκτό από το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ το Νοέμβριο του 1947, συνοδευόμενο από διάβημα, των ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης, να αποχωρήσει η Βρετανία από τη Παλαιστίνη. Όπως ήταν φυσικό, οι αραβικές χώρες και η Παλαιστίνη απέρριψαν το σχέδιο αυτό, αποδεικνύοντας ότι ήταν αδύνατο να βρεθεί η χρυσή τομή ανάμεσα στα αντιτιθέμενα μέρη.

Τη 14η Μαΐου, η εβραϊκή κοινότητα ανακήρυξε την ανεξαρτησία της ως κράτος του Ισραήλ και αναγνωρίστηκε άμεσα από τις ΗΠΑ και τη ΕΣΣΔ, ενώ οι αιγυπτιακές, ιορδανικές, ιρακινές, συριακές και λιβανέζικες δυνάμεις μετακινήθηκαν στις κυρίως αραβικές περιοχές της χώρας. Στη συνέχεια ξεκίνησαν συμπλοκές ανάμεσα στον νεοσύστατο ισραηλινό στρατό και τον αντίστοιχο αραβικό, όπου το Ισραήλ, μέσω τεσσάρων νικηφόρων μαχών, κατάφερε και κατέλαβε το 75% του παλαιστινιακού εδάφους. Κύριες στιγμές της Αραβοϊσραηλινής σύγκρουσης ήταν ο πόλεμος των Έξι Ημερών του 1967, καθώς και ο πόλεμος του Γιουμ Κιμπούρ (Yom Kippur War) το 1973.

Στα αμέσως απόμεινα χρόνια, παρατηρήθηκε ένα μεγάλο κύμα μετακίνησης Ισραηλινών από την Ευρώπη και Μέση Ανατολή προς το νέο κράτος του Ισραήλ, ώστε ο εβραϊκός πληθυσμός αυξήθηκε από 750.000 το 1948 σε 1.9 εκατομμύρια το 1960.

Το Ισραήλ σήμερα είναι μια ανεπτυγμένη χώρα με ραγδαία αναπτυσσόμενη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας, πληροφορική, όπλα και εναλλακτική ενέργεια. Σημαντικός είναι βέβαια και ο τομέας του θρησκευτικού τουρισμού. Οι στρατιωτικές δαπάνες του χορηγούνται ετήσια από τις ΗΠΑ και γενικά έχει μια αρκετά ανταγωνιστική οικονομία.

2.2.8 ΟΠΕΚ

Ο Οργανισμός Πετρελαιοπαραγωγών εξαγωγικών Κρατών (ΟΠΕΚ), αποτελεί τυπικά ένα καρτέλ χωρών που παράγουν και εξάγουν πετρέλαιο (OPEC). Είναι ένας διεθνής οικονομικός οργανισμός, ο οποίος δημιουργήθηκε το 1960 στη Βαγδάτη (Ιράκ) και η δραστηριότητα του έκτοτε είναι πολύ σημαντική και πολλές φορές καθοριστική των εξελίξεων που αναπτύσσονται γύρω από αυτό το στρατηγικό εμπόρευμα.

Απ' το 1985 μέχρι σήμερα τον Οργανισμό συγκροτούν 12 μέλη, Αγκόλα, Αλγερία, Γκαμπόν, Ινδονησία, Ιράκ, Ιράν, Κατάρ, Κουβέιτ, Λιβύη, Νιγηρία, Σαουδική Αραβία και Βενεζουέλα. Ο ΟΠΕΚ παράγει το 40-41% της παγκόσμιας προσφοράς και καταναλώνει μόνο το 4-5%. Πρωταρχικοί στόχοι και σκοποί αυτού του διεθνή οργανισμού ήταν η καθιέρωση ενιαίας πετρελαϊκής πολιτικής μεταξύ των κρατών-μελών και γενικά μια δίκαιη και ομαλή πετρελαϊκή βιομηχανική ανάπτυξη. Η έδρα του ΟΠΕΚ βρίσκεται στην Βιέννη και διατηρεί επίσης δική του σημαία.

Τα κύρια όργανά του είναι η Συνέλευση, η Επιτροπή των Κυβερνητών και η Γραμματεία. Η Συνέλευση είναι η υπέρτατη εξουσία του Οργανισμού και συνεδριάζει 2 φορές τον χρόνο με εκπροσώπους από όλα τα κράτη-μέλη. Έκτακτη Συνέλευση μπορεί να πραγματοποιηθεί μετά από πλειοψηφία των κρατών-μελών και τη σύμφωνη γνώμη του Προέδρου. Κάθε κράτος-μέλος έχει δικαίωμα μιας ψήφου. Η Συνέλευση πρέπει να εκλέξει έναν Πρόεδρο και ένα Αναπληρωτή Πρόεδρο. Ο Γενικός Γραμματέας είναι και ο Γραμματέας της Συνέλευσης. Την συνέλευση μπορεί να παρακολουθήσει ακόμα και ένα μη κράτος-μέλος του Οργανισμού μετά βέβαια από απόφαση της ίδιας της Συνέλευσης. Οι αποφάσεις λαμβάνονται ομόφωνα.

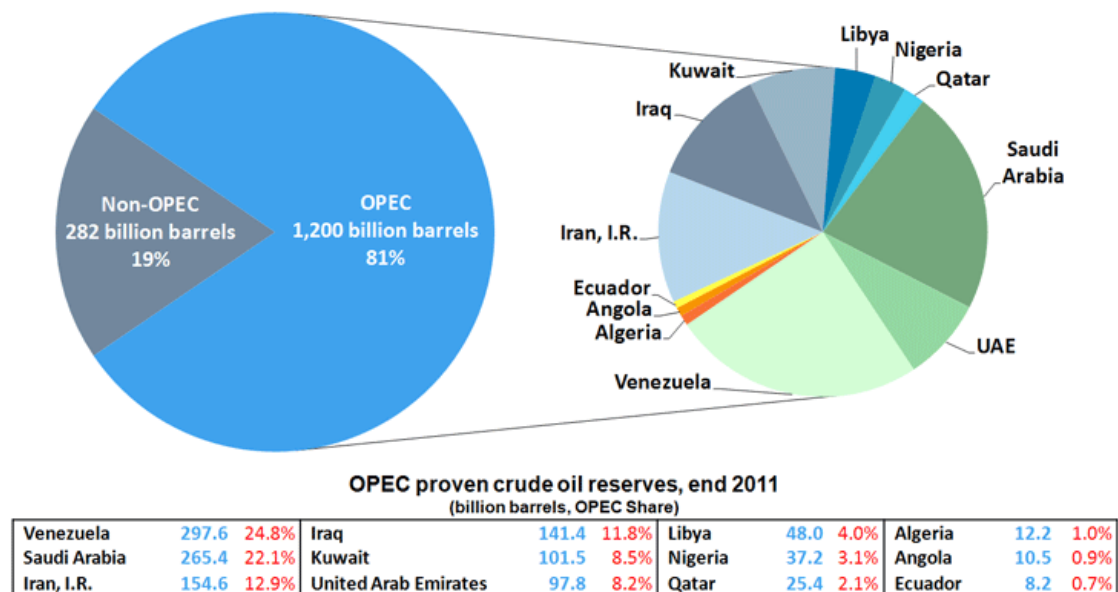
Τα μέλη της Επιτροπής των Κυβερνητών διορίζονται κάθε 2 χρόνια και επικυρώνονται από την Συνέλευση, η οποία εκλέγει και τον Πρόεδρο της Επιτροπής. Είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή των αποφάσεων του Οργανισμού καθώς και για τη διαχείριση των διαφόρων ζητημάτων. Το κάθε μέλος της Επιτροπής έχει δικαίωμα μιας ψήφου και αρκεί μια πλειοψηφία των 2/3 των μελών για μια συνεδρίαση.

Η Γραμματεία διεξάγει τις εκτελεστικές λειτουργίες με την συνεργασία της Επιτροπής των Κυβερνητών. Διευθύνεται από τον Γενικό Γραμματέα.

Ο ΟΠΕΚ είναι μια σύμπραξη που στόχος είναι να διαχειρίζεται την προσφορά του πετρελαίου σε μια προσπάθεια να καθορίσει την τιμή παγκοσμίως, ώστε να αποφευχθούν οι διακυμάνσεις. Επίσης η πολιτική που ακολουθείται εξασφαλίζει ότι οι καταναλωτές θα συνεχίζουν να λαμβάνουν σταθερές προμήθειες πετρελαίου. Σε κάθε διάσκεψη των χωρών του ΟΠΕΚ λαμβάνονται αποφάσεις ώστε να επικρατεί ισορροπία ανάμεσα σε παραγωγή και ζήτηση.

Η Σαουδική Αραβία σε συνεννόηση με την Βενεζουέλα, ήταν εκείνη που ουσιαστικά ίδρυσε τον Οργανισμό. Το πετρέλαιο όμως την κατατάσσει στις χώρες κλειδιά στο πεδίο των διεθνών δυνάμεων της γεωπολιτικής ισορροπίας. Διαθέτει 18 τοις εκατό των αποδεδειγμένων αποθεμάτων στον κόσμο και κατατάσσεται ως ο μεγαλύτερος εξαγωγέας του κόσμου. Τροφοδοτεί τις αγορές της Δύσης με το άφθονο και άριστης ποιότητας πετρέλαιο της. Το 60% της παραγωγής της οδεύει προς τις ΗΠΑ, Ευρώπη, Ιαπωνία και Κίνα. Πάντα η Σαουδική Αραβία στα πλαίσια του ΟΠΕΚ, αύξανε τα όρια των ποσοστώσεων για να αντισταθμίσουν άλλες απώλειες προερχόμενες από χώρες με προβλήματα όπως η Βενεζουέλα, η Νιγηρία, το Ιράκ με σκοπό τη συγκράτηση των τιμών σε ανεκτά επίπεδα.

OPEC Share of World Crude Oil Reserves 2011

Source: OPEC Annual Statistical Bulletin 2012

Σχήμα 2.2 : Μέρη ΟΠΕΚ των παγκόσμιων αποθεμάτων αργού πετρελαίου

Πηγή : OPEC Annual Statistical Bulletin 2012, www.opec.org

2.3 Συμπεράσματα

Όπως γράφουν οι Samil Sen και Tuncay Babali (2006), σχεδόν το 65% της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου συγκεντρώνεται στα κράτη του Κόλπου, και το μεγαλύτερο ποσοστό εξ αυτού καταναλώνεται από ΗΠΑ, ΕΕ και χώρες του Ειρηνικού για ενεργειακό και στρατηγικό εξοπλισμό. Επίσης η αδιάλειπτη παροχή πετρελαίου είναι αρκετά σημαντική για τη διατήρηση της ειρήνης (status quo) καθώς και για οικονομικούς λόγους, αρκεί βέβαια να γίνεται ασφαλή μεταφορά.

Σύμφωνα με την κλασική θεωρία ισχύος (Balance of Power) του διάσημου θεωρητικού της σχολής του ρεαλισμού Hans J. Morgenthau, κύριο χαρακτηριστικό του διεθνούς συστήματος είναι το ότι κάθε κράτος προστατεύει την ασφάλειά του και την ανεξαρτησία του (Baylis & Smith, 2007). Η ισορροπία ισχύος (status quo), θεωρείται απαραίτητη για την ασφάλεια και επιβίωση κάθε κράτους, για τη διατήρηση του διεθνούς συστήματος και την αποφυγή κυριαρχικών τάσεων από κράτη που θέλουν να επιβηθούν πάνω στα άλλα μέλη του συστήματος. Επίσης η ρεαλιστική σχολή τονίζει ότι η εξωτερική πολιτική ενός κράτους δεν κατευθύνεται από ιδανικά και αξίες αλλά από το νόημα της ισχύος σε σχέση με το εθνικό συμφέρον. Αποσκοπεί στο να αποκαλύψει αντικειμενικούς νόμους - αρχές που διέπουν τη διεθνή πολιτική και που βασίζονται στην αρχή του εθνικού συμφέροντος που εκφράζεται ως ισχύς. Η επιδίωξη ισχύος στον ρεαλισμό είναι κεντρικό ζήτημα. Για να μπορέσουν να επιβιώσουν τα κράτη μέσα σε ένα άναρχο σύστημα, αλλά και για να μπορέσουν να προασπίσουν τα συμφέροντά τους, είναι αναγκασμένα να αναζητούν ισχύ (Πλατιάς, 2007).

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική ανάλυση, η λειτουργία του συστήματος ισορροπίας δυνάμεων έχει συνέπειες για την ασφάλεια των μικρών κρατών οι οποίες εξαρτώνται (Κουσκουβέλης, 2005):

- α) από τη φύση του διεθνούς συστήματος
- β) από τη γεωπολιτική θέση του μικρού κράτους στο διεθνές σύστημα
- γ) από τη μορφή των σχέσεων που κυριαρχούν ανάμεσα στις μεγάλες δυνάμεις

Το πρώτο σημείο που πρέπει να εξεταστεί είναι κατά πόσο η ισορροπία ισχύος είναι πολυπολική η διπολική. Μια πολυπολική ισορροπία ισχύος είναι όταν ένα σύνολο αντίπαλων κρατών επιθυμούν να αποφύγουν την ανισότητα στην κατανομή ισχύος μεταξύ

τους και συμφωνούν να ακολουθήσουν ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς. Σ' ένα πολυπολικό σύστημα η ανεξαρτησία των μικρών κρατών μπορεί να διατηρηθεί και στα πλαίσια ενός συνασπισμού ή και μιας συμμαχίας.

Σ' ένα διπολικό σύστημα ισορροπίας, η αντιπαλότητα μεταξύ των δυο μεγάλων δυνάμεων και των συνασπισμών τους είναι πιο έντονη και πιο μόνιμη. Τα μικρά κράτη έχουν δυο επιλογές, είτε να γίνουν σύμμαχοι με μια από τις δυο μεγάλες δυνάμεις, είτε να επιδιώξουν να παραμείνουν εκτός διπολικής διαμάχης ακολουθώντας μια αδέσμευτη ή ουδέτερη πολιτική. Η γεωπολιτική θέση ενός μικρού κράτους είναι ένας άλλος σημαντικός παράγοντας .

Η εφαρμογή αυτού του προτύπου θα βοηθήσει στην εκτίμηση της στρατηγικής πολιτικής των υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο, και τις επιπτώσεις της πολιτικής αυτής στην εξωτερική πολιτική της Σαουδικής Αραβίας. Η θεωρία ισχύος ισχύει για όλους τους παίκτες που αναφέραμε. Τα κράτη επιδιώκουν ισχύ ώστε να επιβιώσουν σ' ένα άναρχο σύστημα. Στην παρούσα μελέτη η Σαουδική Αραβία ως μια περιφερειακή δύναμη επιδιώκει περιφερειακή κυριαρχία.

Οι σχέσεις της με τις ΗΠΑ εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό όχι μόνο απ' τις εξαγωγές όπλων και υδρογονανθράκων, αλλά και από την υιοθέτηση κοινής πολιτικής για την αντιμετώπιση πιθανών κινδύνων που εγκυμονεί η περιοχή. Επίσης, η εξάρτηση της Ευρώπης από εισαγωγές ενεργειακών φυσικών πόρων, την καθιστά σημαντικό εισαγωγέα πετρελαίου από την Σαουδική Αραβία. Σήμερα η Κίνα έχει επεκταθεί και έχει γίνει η δεύτερη μεγαλύτερη καταναλώτρια χώρα ενέργειας στον κόσμο με αρκετά σημαντικές διπλωματικές σχέσεις με την Σαουδική Αραβία, καθώς και κερδοφόρες επενδύσεις. Η συνεργασία της με την Ινδία, μιας γρήγορα αναπτυσσόμενης οικονομίας, ενισχύει τους δεσμούς ασφάλειας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και της πειρατείας καθώς και την οικοδόμηση μιας ισχυρής στρατηγικής εταιρικής σχέσης. Οικονομικές σχέσεις υπάρχουν και με την Ρωσία, η οποία όμως επιδιώκει και αυτή να κυριαρχήσει στις γείτονες χώρες και να μειώσει την τροφοδότηση από την Σαουδική Αραβία. Στην Μέση Ανατολή η Σαουδική Αραβία έχει τον έλεγχο των αραβικών χωρών (Al-Rasheed, 2013) στην πετρελαϊκή παραγωγή ως ο μεγαλύτερος εξαγωγέας και συγχρόνως προωθεί τα εθνικά, οικονομικά, κυριαρχικά, θρησκευτικά και πολιτιστικά της συμφέροντα. Δεν αφήνει καμία άλλη αραβική χώρα να απομακρυνθεί από την επιρροή και εξάρτηση από το πετρέλαιό της. Προσπαθεί να είναι στην

εξαγωγή πρώτη δύναμη και να εξαρτώνται από την παροχή της σε πετρέλαιο. Το Ισραήλ σήμερα είναι μια ανεπτυγμένη χώρα με ραγδαία αναπτυσσόμενη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας, πληροφορική, όπλα και εναλλακτική ενέργεια όπου είναι σημαντικός ανταγωνιστής της Σαουδικής Αραβίας. Τέλος, η Σαουδική Αραβία σε συνεννόηση με την Βενεζουέλα, ήταν εκείνη που ουσιαστικά ίδρυσε τον ΟΠΕΚ και το πετρέλαιό της, την κατατάσσει στις χώρες κλειδιά στο πεδίο των διεθνών δυνάμεων της γεωπολιτικής ισορροπίας. Έχοντας έξυπνες διπλωματικές σχέσεις μ' όλο τον κόσμο, εξάγει το πετρέλαιό της παγκοσμίως και προωθεί τα συμφέροντά της.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Μεθοδολογία

3.1 Εισαγωγή

Σκοπός της παρούσας μεταπτυχιακής έρευνας, είναι να καταγράψει τους γεωπολιτικούς μηχανισμούς των κρατών που υπαγορεύουν τις σχέσεις και τις πολιτικές σε σχέση με το ενεργειακό πρόβλημα και ειδικότερα με την εκμετάλλευση και παραγωγή πετρελαίου. Οι επιπτώσεις της κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής σε σχέση με τη στροφή σε άλλες μορφές ενέργειας και την κατάρτιση των πολιτικών του κάθε κράτους αναφορικά με το ζήτημα αυτό, είναι στα πλαίσια των ερευνητικών ενδιαφερόντων της παρούσας εργασίας.

Η θέση της Ελλάδας, κυρίως λόγω της γεωγραφικής της θέσης, θα μπορούσε να ισχυροποιείται στο ζήτημα αυτό, παρόλα αυτά πολιτικοί κυρίως λόγοι δεν το επέτρεψαν. Η Ελλάδα ήταν αρκετά χρόνια, προσανατολισμένη σε ευρωατλαντικά ζητήματα. Αυτό είχε ως συνέπεια η Ελλάδα να μην έχει επιδιώξει τη συστηματική σύσφιξη των σχέσεών της με τις χώρες της περιοχής της Μέσης Ανατολής, όπου βρίσκονται και τα περισσότερα κοιτάσματα πετρελαίου και να μην έχει επενδύσει στην παραγωγή μιας ρεαλιστικής και εφαρμόσιμης πολιτικής πλατφόρμας για τη συμμετοχή της στα περιφερειακά δρώμενα.

3.2 Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερωτήματα που πρόέκυψαν από την μελέτη μας είναι:

- Ποιά η γεωπολιτική προσέγγιση της κορύφωσης της παραγωγής πετρελαίου; Ποιός ο ρόλος της Σαουδικής Αραβίας στο διεθνές γεωπολιτικό σκηνικό; Ποιές οι γεωπολιτικές στρατηγικές της; (Ερώτημα 1)
- Ποιές είναι οι οικονομικές επιπτώσεις που επιφέρει η κορύφωση της πετρελαϊκής παραγωγής; Πώς επηρεάζει την Σαουδική Αραβία και το διεθνές οικονομικό σύστημα; (Ερώτημα 2)

- Ποιά είναι η πρόβλεψη για το μέλλον; Τί θα γίνει όταν τα αποθέματα πετρελαίου εξαντληθούν; Ποιές οι εναλλακτικές λύσεις για την αντιμετώπιση του ενεργειακού ζητήματος; Ποιά τα πλεονεκτήματα και ποιά τα μειονεκτήματα; (Ερώτημα 3)

3.3 Ερευνητική Μεθοδολογία

Οι μεταβλητές διακρίνονται σε ανεξάρτητες και εξαρτημένες (Van Evera, 2000). Οι ανεξάρτητες μεταβλητές εκφράζουν το αιτιώδες φαινόμενο μιας αιτιώδους θεωρίας ή υπόθεσης, ενώ οι εξαρτημένες μεταβλητές εκφράζουν το αιτιατό φαινόμενο μιας αιτιώδους θεωρίας ή υπόθεσης. Παρεμβαίνουσα ή Διαμεσολαβητική μεταβλητή χαρακτηρίζεται κάθε παρεμβαίνον φαινόμενο που συμπεριλαμβάνεται στην ερμηνεία μιας αιτιώδους θεωρίας και προκαλείται από τις ανεξάρτητες, ενώ προκαλεί τις εξαρτημένες μεταβλητές.

Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιείται η μέθοδος της περιπτωσιολογικής ανάλυσης, που σχετίζεται με τα ζητήματα της συνεργασίας των πετρελαιοπαραγωγών χωρών με στόχο την αντιμετώπιση της κατάστασης της κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής (peak oil). Από το επίπεδο της συνεργασίας και των γεωπολιτικών στρατηγικών της Σαουδικής Αραβίας εξαρτάται τόσο ο βαθμός αντιμετώπισης της κατάστασης αυτής, όσο και οι οικονομικές επιπτώσεις, η κατάληξη των διαπραγματεύσεων και των συμφωνιών, αλλά και το θεσμικό πλαίσιο που πρέπει να προσδιορίζεται από τη φύση του ζητήματος στο πλαίσιο της ανάγκης εύρεσης λύσεων του ζητήματος του peak oil. Η υιοθέτηση πολιτικών και στρατηγικών προς αυτή την κατεύθυνση αναδεικνύουν την στροφή προς την ορθή χρήση εξόρυξης, παραγωγής και κατανάλωσης του πετρελαίου καθώς και τις εναλλακτικές πηγές ενέργειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1: Καθαρισμός Μεταβλητών

Εξαρτημένη μεταβλητή	Παρεμβαίνουσα μεταβλητή	Ανεξάρτητη μεταβλητή
Ο χρόνος κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής	Χώρες που καταναλώνουν	Ημερήσιες ποσότητες παραγωγής
Οικονομικές επιπτώσεις	Χώρες που παράγουν	Ο χρόνος κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής
Περιβαλλοντικές επιπτώσεις		Γεωπολιτικές στρατηγικές της Σαουδικής Αραβίας
Ανθρωπογενείς επιπτώσεις	Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας	Εξάντληση πετρελαϊκών αποθεμάτων

Η διακρατική συνεργασία μπορεί να προσεγγιστεί μέσω των υποκατάστατων μεταβλητών συμμετοχής σε υπερεθνικούς οργανισμούς, υπογραφή διεθνών συμβάσεων και συμφωνιών και διαπραγματευτικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας. Ως προς την συμμετοχή σε υπερεθνικούς οργανισμούς το ερώτημα ως προς την υπογραφή διεθνών συμβάσεων και συμφωνιών σημαντικό είναι η διαπίστωση. Προφανώς και οι τρεις αυτές υποκατάστατες μεταβλητές επηρεάζουν την εξαρτημένη μεταβλητή μέσω της παρεμβαίνουσας μεταβλητής χώρας.

Ο χρόνος κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής, καθώς και το νομοθετικό πλαίσιο, εθνικό ή διεθνές, όπως και οι φορείς διαχείρισης είναι μεταβλητές που εξαρτώνται άμεσα από το βαθμό της συνεργασίας των εμπλεκόμενων κρατών, αλλά και από το είδος και την ένταση των προβλημάτων που αφορούν το πετρέλαιο.

Υπάρχουν δύο βασικοί τρόποι ελέγχου των θεωριών Van Evera (2000), αφενός είναι το πείραμα, αφετέρου η παρατήρηση. Έλεγχος παρατήρησης μπορεί να γίνει με ανάλυση μεγάλου δείγματος ή με ανάλυση περιπτωσιολογικής έρευνας. Η περιπτωσιολογική έρευνα θεωρείται από ορισμένους ερευνητές σύμφωνα με τον Van Evera, ότι δεν παρέχει μεγάλη δυνατότητα ελέγχου της επιδράσεως τρίτων παρεμβαλλόμενων μεταβλητών, όπως συμβαίνει με το πείραμα και την ανάλυση μεγάλου δείγματος.

Ο Van Evera σύμφωνα με άλλες πηγές αναφέρει ότι η εξέταση μιας και μόνο περιπτώσεως δεν επαρκεί για την αναγνώριση των προαπαιτούμενων συνθηκών της θεωρίας, οι οποίες καθίστανται σαφέστερες μέσα από έρευνες μεγάλου δείγματος που εμφανίζουν ως περιθωριακές όσες περιπτώσεις δεν ικανοποιούν τις εν λόγω συνθήκες. Αυτή η αδυναμία μπορεί να διορθωθεί με πραγματοποίηση περισσότερων από μια περιπτωσιολογικών ερευνών. Με τις περιπτωσιολογικές έρευνες προσδιορίζεται και η αιτία της ισχύος των υποθέσεων, Van Evera (2000) η περιπτωσιολογική έρευνα είναι μία ισχυρή μέθοδος ελέγχου των θεωριών. Αυτό γίνεται με την ελεγχόμενη σύγκριση με την οποία ελέγχονται οι θεωρίες μέσα από τις συγκριτικές παρατηρήσεις που προκύπτουν από διαφορετικές περιπτώσεις, τις διαδικασίες συμφωνίας, κατά τις οποίες χρησιμοποιούνται συγκριτικές παρατηρήσεις είτε από διαφορετικές περιπτώσεις είτε μέσα από τις περιπτώσεις, τη διερεύνηση της διαδικασίας, με την οποία ελέγχεται η θεωρία με τη χρήση παρατηρήσεων μέσα από τις περιπτώσεις. Αν και δεν υπάρχουν γενικά παραδεκτά σχέδια περιπτωσιολογικής έρευνας, αλλά και κριτήρια επιλογής περιπτώσεων, Van Evera (2000) είναι δυνατό να υποστηριχθεί ότι ο πλούτος

δεδομένων, οι ακραίες τιμές και η ενδοπεριπτωσιολογική διακύμανση των μεταβλητών, η απόκλιση των προβλέψεων σε σχέση με ανταγωνιστικές θεωρίες, η ομοιότητα, αλλά και το πρωτότυπο των συνθηκών του γενικού πλαισίου της περίπτωσης, με αυτές που σχετίζονται με την τρέχουσα πολιτική κατάσταση, η δυνατότητα ελεγχόμενης σύγκρισης με άλλες περιπτώσεις, ο περιθωριακός χαρακτήρας και η ενδογενής σημασία τους.

Η περιπτωσιολογική έρευνα θεωρείται από ορισμένους επιστήμονες αναφορικά με τον Van Evera, ότι εξαιτίας της μελέτης μιας ή λίγων περιπτώσεων που συνεπάγεται τη χρήση μη τυχαίων δεδομένων, δεν παρέχει μεγάλη δυνατότητα ελέγχου της επιδράσεως τρίτων παρεμβαλλόμενων μεταβλητών, όπως συμβαίνει με το πείραμα και την ανάλυση μεγάλου δείγματος. Παρά ταύτα, με την περιπτωσιολογική έρευνα έλεγχοι προβλέψεων van Evera (2000) οι οποίοι σχετίζονται με την ενδοπεριπτωσιολογική μεταβλητή υφίστανται ελεγκτική επιρροή από τον ομοιόμορφο χαρακτήρα των συνθηκών του γενικού πλαισίου.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Αποτελέσματα – Ανάλυση Ερευνητικών Ερωτημάτων

4.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο οι ενότητες που ακολουθούν, παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των ερευνητικών μας ερωτημάτων. Γίνεται μία ανάλυση της εποχής πετρελαίου με μια σύντομη ιστορική αναδρομή, περιγράφονται οι τρόποι διοχέτευσης πετρελαίου και οι οικονομικές του επιπτώσεις. Επιπλέον, προσδιορίζεται το ζήτημα της κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής και δίνεται μια γεωπολιτική προσέγγιση του προβλήματος καθώς και μια μελλοντική πρόβλεψη που αφορά στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

4.2 Εποχή πετρελαίου

Η Maechling (1982) αναφέρει ότι η ενέργεια έγινε όργανο πολιτικών συζητήσεων και πολιτικής εξουσίας. Το πετρέλαιο είναι από τα βασικότερα στρατηγικά εμπορεύματα, η αξιοποίηση του οποίου, οδήγησε τις χώρες της Δύσης στις κορυφές της ανάπτυξης αλλά και σε συνεχείς οικονομικές διαταραχές (Κουρματζής, 2009).

Στις χώρες όμως της Μέσης Ανατολής και πιο συγκεκριμένα η πολιτική αστάθεια στον Περσικό Κόλπο, θέτει συνεχώς σε κίνδυνο την παραγωγή και το εμπόριο του πετρελαίου. Η μεταφορά πετρελαίου είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση βασικών λειτουργιών στη Σαουδική Αραβία. Για να υπάρχει παροχή καυσίμου για την ηλεκτρική ενέργεια, η Σαουδική Αραβία πρέπει να διατηρήσει ένα ορισμένο επίπεδο παραγωγής πετρελαίου. Οι κίνδυνοι για την παραγωγή και τη μεταφορά πετρελαίου στην Μέση Ανατολή αποτελούν κρίσιμο δίλλημα για τις βιομηχανικές χώρες σ' όλο τον κόσμο. Τα ερωτήματα που δημιουργούνται είναι, αν μπορούν οι ένοπλες δυνάμεις να υπερασπιστούν τις πετρελαϊκές εγκαταστάσεις και αν μπορεί ο στρατός να αποκαταστήσει ην πετρελαϊκή παραγωγή και το εμπόριο της Μέσης Ανατολής.

4.2.1 Ιστορική αναδρομή

Από πολύ παλιά το «πέτρας έλαιον» είναι γνωστό, αλλά λόγω έλλειψης τεχνολογίας, δεν χρησιμοποιήθηκε. Η αλλαγή από την χρήση του, όπως σωστά επισημαίνει ο Θεόδωρος Πάγκαλος στον πρόλογο του βιβλίου «Η Γεωπολιτική των Πετρελαίων» (2009), μπορεί να συγκριθεί με την αλλαγή που επέφερε η ανακάλυψη της γεωργίας. Ο Edwin Drake έκανε την πρώτη εξόρυξη πετρελαίου το 1859 στην Πενσυλβάνια των ΗΠΑ. Η εφεύρεση των μηχανών εσωτερικής καύσης έγινε το 1860 από τον Γάλλο εφευρέτη Jean Joseph Étienne Lenoir και οδήγησε στην γρήγορη υποκατάσταση του κάρβουνου από το πετρέλαιο σε όλους του τομείς και τις δραστηριότητες, στις μηχανές των πλοίων, στους σιδηρόδρομους, στη βιομηχανία. Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση πυροδοτήθηκε στα τέλη του 1973 μετά τον πόλεμο του Yom Kippur. Το πετρελαϊκό εμπάργκο που ακολούθησε και οι περιορισμοί που επέβαλλαν στην παραγωγή τα μέλη του ΟΠΕΚ, έδωσαν οριστικά τέλος σε μια σχετικά μακρά περίοδο σταθερότητας των τιμών, αλλά και γενικότερων συνθηκών στην αγορά. Οι τιμές διατηρήθηκαν σε υψηλά επίπεδα το διάστημα που ακολούθησε, ενώ η περαιτέρω μείωση της παραγωγής εκ μέρους του ΟΠΕΚ στα τέλη του 1979, ως αποτέλεσμα και των ανακατατάξεων και ταραχών της επανάστασης στο Ιράν, πυροδότησαν το δεύτερο στη σειρά πετρελαϊκό επεισόδιο μέσα σε λιγότερο από μια δεκαετία (Μπακιρτζής, 2013).

Η χρυσή εποχή του φθηνού πετρελαίου και των αποτελεσματικών αγορών ενέργειας (από το τέλος του πολέμου έως και το 1973), τελείωσε με τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979. Οι κρίσεις προκάλεσαν ύφεση στην οικονομική δραστηριότητα σε όλον τον κόσμο και επηρέασαν και την Ευρώπη.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990, υπήρξε μια αυξανόμενη ζήτηση πετρελαίου και ενέργειας εξαιτίας του ρυθμού της οικονομικής ανάπτυξης. Ο ΟΠΕΚ το 1998 κατάφερε να επιτύχει τη μείωση της παραγωγής πετρελαίου, όχι όμως και να σταματήσει την υποχώρηση της τιμής του, εξαιτίας της Ασιατικής κρίσης το 1997. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα η τιμή του σταδιακά μέχρι τα τέλη του 1999 να διπλασιαστεί και η παραγωγή να υποχωρήσει σε επίπεδα χαμηλότερα της ζήτησης. Στη συνέχεια, η ύφεση που ακολούθησε στις αρχές του 21ου αιώνα είχε ως αποτέλεσμα την εκ νέου υποχώρηση της τιμής του πετρελαίου σε επίπεδα χαμηλότερα των \$17 / βαρέλι στα τέλη του 2001.

Σήμερα οι γεωπολιτικές σχέσεις επηρεάζονται καθοριστικά απ' τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων και ειδικά του πετρελαίου. Γενικότερα το πετρέλαιο και οι συνεχείς διακυμάνσεις της τιμής του επηρεάζουν άμεσα την παγκόσμια οικονομία, η οποία φυσικά έχει και πολιτικές και γεωπολιτικές συνέπειες.

4.2.2 Διοχέτευση πετρελαίου

Η παραγωγή του πετρελαίου είναι συνδυασμός πολιτικών, οικονομικών και τεχνικών συνθηκών (Maechling, 1982). Δεν μπορεί να υπάρξει διακοπή της παραγωγής αυθαίρετα χωρίς να υπάρξουν τεχνικές και οικονομικές επιπτώσεις. Η παραγωγή και η μεταφορά στους αγωγούς του πετρελαίου, είναι μια συνεχής λειτουργία, με αποτέλεσμα μια τυχόν διακοπή να έχει άμεσο αντίκτυπο στην άλλη.

Υπάρχουν 5 κύριοι αγωγοί πετρελαίου απ' τον Περσικό Κόλπο προς τη Μεσόγειο. Οι 3 ξεκινάνε από τις πετρελαιοπηγές του Κιρκούκ (Ιράκ) στο Μπανίας (Συρία), την Τρίπολη (Λίβανο) και το Ντορτιγολ (Τουρκία), όλα λιμάνια στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι άλλες γραμμές της περιοχής μεταφέρουν πετρέλαιο από την Σαουδική Αραβία. Η ARAMCO με τον Tapline εξυπηρετεί την Ιορδανία και τον Λίβανο και τα κοιτάσματα πετρελαίου του Abqaiq το Yanbu της Ερυθράς θάλασσας. Απ' τον Yanbu το πετρέλαιο κατευθύνεται βόρεια μέσω της Ερυθράς Θάλασσας στο Σουέζ ή από τον αγωγό Σουέζ – Μεσόγειο στην Αλεξάνδρεια, για την διέλευση στα λιμάνια της Νότιας Ευρώπης. Η διώρυγα του Σουέζ (The Suez Canal) επιτρέπει την διέλευση σε μικρότερα δεξαμενόπλοια. Σημαντικό κανάλι είναι επίσης το Bad el-Mandad, μεταξύ Ερυθράς και Κόλπου του Άντεν, μιας και είναι αποκλειστική δίοδος που μεταφέρει κατευθείαν το πετρέλαιο του Περσικού κόλπου στην Ευρώπη και στις Η.Π.Α.. Η Ερυθρά και η Μεσόγειος αποτελούν σημαντική εναλλακτική διαδρομή απ τα στενά του Ορμουζ (The Strait of Hormuz) και τον Αραβικό κόσμο της Μέσης Ανατολής στην Ευρώπη. Έτσι αποσυμφορούνται στα στενά του Ορμουζ και δημιουργείται επίσης μια σημαντική σχέση μεταξύ Αιγύπτου και Σαουδικής Αραβίας. Τα στενά του Ορμουζ διασχίζουν δεξαμενόπλοια απ τις χώρες του Περσικού Κόλπου, για να φτάσουν στις Η.Π.Α., στην Ιαπωνία, στην Κίνα και την Δυτική Ευρώπη. Σχεδόν το 40% της κίνησης των

πετρελαιοφόρων περνάει από τα στενά του Ορμουζ, μιας και η Μέση Ανατολή είναι ο ηγέτης παραγωγής πετρελαίου καθώς και εξαγωγέας.

Οι αγωγοί (oil pipelines) είναι η πιο αποτελεσματική μέθοδος μεταφοράς πετρελαίου, μιας και γίνεται γρήγορα και υπάρχει άμεση παροχή στις καταναλωτικές περιοχές με την απαιτούμενη ποσότητα.

4.3 Το ζήτημα της κορύφωσης της πετρελαϊκής παραγωγής

Το μέλλον της σύγχρονης κοινωνίας είναι βασισμένο στην ενέργεια, τα αποθέματα όμως των συμβατικών καυσίμων μειώνονται συνεχώς (Μανουβέλος, 2005). Η κορύφωση παραγωγής πετρελαίου, γνωστή και ως peak oil από τον γεωφυσικό και πατέρα της θεωρίας της πετρελαϊκής κορύφωσης Marion King Hubbert, αναφέρεται στο σημείο όπου η παραγωγή του πετρελαίου παγκοσμίως τείνει στο ανώτατο επίπεδο, απ' το οποίο μετά σταδιακά αρχίζει να μειώνεται (Deffeyes, 2001·Deffeyes,2005). Η peak oil θεωρία βασίζεται στο γεγονός ότι δεν τελειώνει το πετρέλαιο, αλλά στο ότι είναι πλέον πιο δύσκολη η εξόρυξή του. Αυτό σημαίνει ότι αν υπάρξει δυσκολία στην εξόρυξη, η οποία να ισοδυναμεί με την ενέργεια της παραγωγής του, μεταφοράς και επεξεργασίας του, τότε το πετρέλαιο είναι άχρηστο σαν πηγή ενέργειας.

Ο Μ. Κ. Hubbert, το 1956 ανέφερε ότι η παραγωγή πετρελαίου στις Η.Π.Α. θα αγγίξει το σημείο κορύφωσης της μεταξύ 1965-1970 και θα ακλουθούσε πτωτική καμπύλη. Πράγματι η αμερικανική παραγωγή κορυφώθηκε το 1971 και ο Hubbert, βγήκε αληθινός, μιας και το 1973 είχαμε την πετρελαϊκή κρίση. Άνοδος τιμών, από 3 δολάρια το βαρέλι το 1973 σε 20 δολάρια το Μάρτιο του 1974,(Hicks, Nelder, 2008) είχε άμεσο αντίκτυπο στις τιμές των άλλων προϊόντων. Από τότε η παραγωγή πετρελαίου στις Η.Π.Α., μειώνεται συνεχώς (Campbell & Laherrere, 1998).

Είναι φυσικό ακόλουθο ότι υπήρξαν αντιδράσεις από τις διάφορες πετρελαιοβιομηχανίες, ότι το πετρέλαιο είναι μια περιορισμένη πηγή και ότι κάποια μέρα θα εξαντληθεί, με αποτέλεσμα για πολύ καιρό να θεωρείται ως ανακρίβεια η θεωρία του Hubbert. Η Αμερικανική Επιτροπή Ενεργειακής Πολιτικής δεν συμμερίζεται ότι η παραγωγή πετρελαίου έχει φτάσει στην κορύφωση και μάλιστα δεν προβλέπει κορύφωση πριν το 2025.

Η οικονομία όμως βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη σχέση προσφοράς και ζήτησης. Αν η προσφορά (παραγωγή) του πετρελαίου είναι ίδια αλλά η ζήτηση ανεβαίνει ή αν η προσφορά κατέβει και η ζήτηση ανέβει, τότε είναι δύσκολο να έχεις πετρέλαιο και έχουμε αύξηση τιμών. Επιπλέον όπως αναφέρουν ο γεωλόγος Deffeyes, ο ενεργειολόγος Richard Heinberg και οι αναλυτές Pierre Chomat και Paul Roberts οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας δεν είναι ακόμα σε θέση να αντικαταστήσουν πλήρως τη μαζική παραγωγή πετρελαίου, μιας και ενδεικτικά για απόδοση 60 watts από χρήση ηλιακής ενέργειας χρειάζονται 1000\$. Από το 1956 ακολουθούν πολλές έρευνες με διάφορες εκτιμήσεις σχετικά με την κορύφωση της πετρελαϊκής παραγωγής.

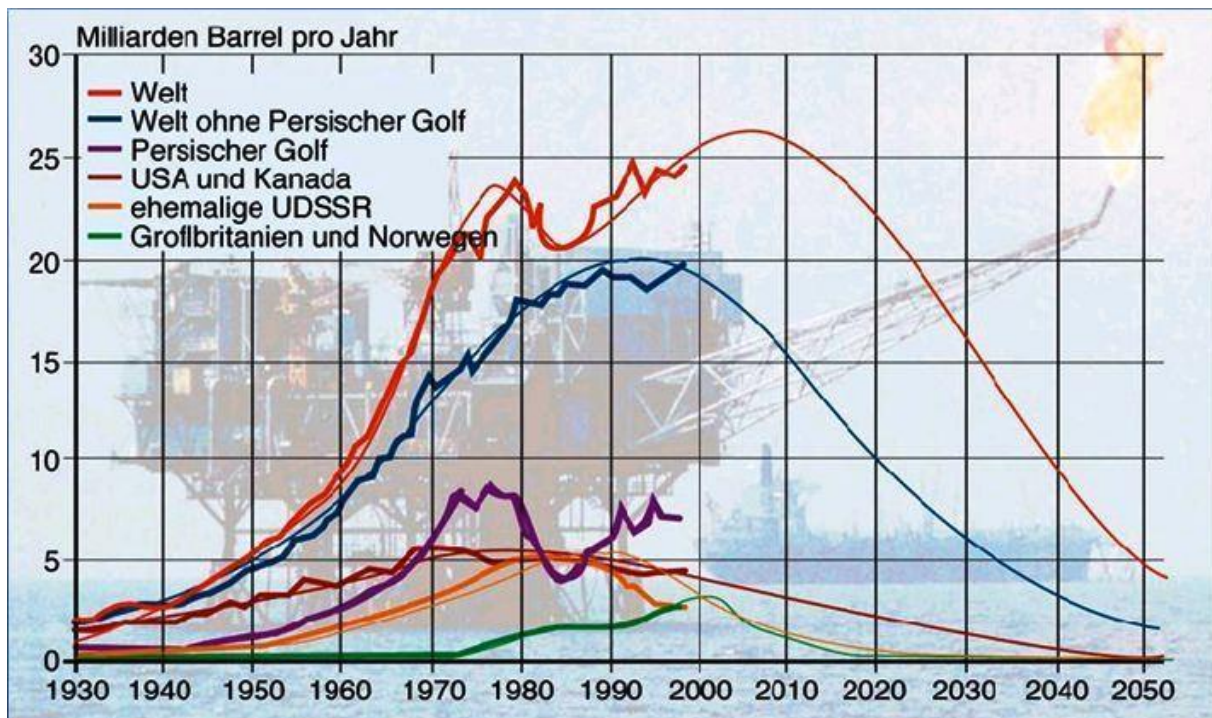
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1: Προβλέψεις κορύφωσης πετρελαϊκής παραγωγής

Πηγή : Hirsch R. L. (2005)

ΕΚΤΙΜΩΜΕΝΗ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ ΚΟΡΥΦΩΣΗΣ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ	ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ	ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΦΟΡΕΑ
2006 – 2007	Bakhitari, A.M.S.	Στέλεχος πετρελαϊκής εταιρίας, Ιράν
2007 – 2009	Simmons, M.R.	Τραπεζικό στέλεχος, Η.Π.Α.
Μετά το 2007	Skrebowski, C.	Εκδότης του Petroleum Review, Μ.Βρετανία
Πριν το 2009	Deffeyes, K.S.	Γεωλόγος, Η.Π.Α.
Πριν το 2010	Goodstein, D.	Στέλεχος πετρελαϊκής εταιρίας, Η.Π.Α.
2010	Campbell, C.J.	Γεωλόγος, Ιρλανδία
Μετά το 2010	World Energy Council	Παγκόσμια ΜΚΟ
2012	Pang Xiongqi	Στέλεχος πετρελαϊκής εταιρίας, Κίνα
2010 – 2020	Laherrere, J.	Γεωλόγος, Γαλλία
2016	EIA	Αμερικανική κυβερνητική υπηρεσία
Μετά το 2020	CERA	Εταιρεία συμβούλων ενέργειας, Η.Π.Α.
Μετά το 2025	Shell	Πετρελαϊκή εταιρία, Μ. Βρετανία

Σχήμα 4.1: Εκτιμήσεις της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου

Πηγή: www.peakoil.net

4.3.1 Γεωπολιτική προσέγγιση του προβλήματος (E1)

Εκτός από τις οικονομικές επιπτώσεις του ζητήματος της κορύφωσης πετρελαίου οφείλουμε να προσεγγίσουμε ως διεθνολόγοι και τη γεωπολιτική διάσταση του προβλήματος. Η έννοια της γεωπολιτικής ορίζεται ως η γεωγραφία στις διεθνείς σχέσεις (Κολιόπουλος, 2008). Διαθέτει τρεις βασικούς πυλώνες που είναι η γεωγραφική θέση, οι συντελεστές ισχύος (μέγεθος, κλίμα, φυσικοί πόροι) και το ανθρώπινο δυναμικό. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν πόσο σημαντικό ρόλο παίζει η ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής και πιο ειδικά η Σαουδική Αραβία, αλλά και η μεγαλύτερη και σημαντικότερη πηγή ενέργειας που είναι το πετρέλαιο.

Είναι αρκετοί αυτοί που πλέον συμφωνούν, σύμφωνα με τον Geller (2003), στο ότι τα επόμενα χρόνια θα φτάσουν σταδιακά στο μέγιστο της παραγωγής τους όλες οι πετρελαιοπαραγωγές χώρες, εκτός του Ιράκ, του Κουβέιτ και της Σαουδικής Αραβίας, των οποίων η παραγωγή θα συνεχίσει να αυξάνεται για πολλές ακόμα δεκαετίες. Ήδη οι ΗΠΑ

από το 1970 κιόλας έχουν περάσει αυτό το σημείο, και από χώρα εξαγωγών έχουν γίνει πλέον σημαντικός εισαγωγέας παγκοσμίως. Οι χώρες του ΟΠΕΚ διαθέτουν τα μεγαλύτερα κοιτάσματα πετρελαίου με πρώτη τη Σαουδική Αραβία και προβλέπεται το ποσοστό συμμετοχής τους να ανέβει κι άλλο.

Ο Περσικός Κόλπος είναι η κύρια διαδρομή για τα φορτία του πετρελαίου, αλλά απαιτεί προσεκτικό συντονισμό (Maechling, 1982). Ακόμα και αν ισορροπεί η προσφορά με την ζήτηση, πιθανή ανατροπή μπορεί να δημιουργήσει προσωρινή έλλειψη στην παγκόσμια αγορά.

4.3.2 Οικονομικές επιπτώσεις (E2)

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν οι λόγοι διακύμανσης των τιμών του πετρελαίου, και το καθεστώς των ποσοστώςσεων, αφού λόγω της ανελαστικότητας στον εφοδιασμό πετρελαίου απ' τη Σαουδική Αραβία, σε σύντομο χρονικό διάστημα, υπάρχει φόβος για αλλαγή τιμών και μεγάλες διακυμάνσεις (De Santis 2003). Όμως η Σαουδική Αραβία δεν έχει κίνητρο για διακυμάνσεις τιμών, καθώς έτσι μειώνεται η ευημερία της.

Η διακύμανση των τιμών πετρελαίου δεν μπορεί να εξηγηθεί από τη θεωρία του ολιγοπωλίου. Το αργό πετρέλαιο είναι ένας εξαντλήσιμος πόρος, γι' αυτό και η δυναμική των τιμών επηρεάζεται από την τυχόν έλλειψη αποθεμάτων. Ωστόσο παρά τις εκάστοτε φήμες για έλλειψη, κάθε τόσο ανακαλύπτονται τεχνολογικές βελτιώσεις, που επιτρέπουν την αύξηση των αποθεμάτων, ιδιαίτερα σε περιοχές του ΟΠΕΚ (Ασία, Λατ. Αμερική κλπ).

Οι θεωρίες ότι η αγορά πετρελαίου οδηγείται απ' την ανταγωνιστική συμπεριφορά ή ότι ο ΟΠΕΚ είναι ένα καρτέλ, απορρίπτονται από οικονομετρικά στοιχεία του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), αν και πολλοί πιστεύουν ότι η Σαουδική Αραβία παίζει κεντρικό ρόλο, αφού παρήγαγε το 11,8% του συνόλου της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου παγκοσμίως το 2001, εξήγαγε το 16,5% παγκοσμίως και κατείχε το 24,4% των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου.

Οι χώρες του ΟΠΕΚ και κυρίως τα Αραβικά μέλη εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό απ' τα έσοδα των εξαγωγών του πετρελαίου με αποτέλεσμα μια αλλαγή (shock) στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου να μπορεί να έχει πολύ μεγάλο αντίκτυπο σ' αυτές τις οικονομίες. Μια

εξωγενής αλλαγή στις εξαγωγές της Σαουδικής Αραβίας, προκαλεί πάντα απώλειες ευημερίας, γεγονός που σημαίνει ότι η Σαουδική Αραβία θα είναι πάντα πρόθυμη να τροποποιήσει τις συνθήκες ισορροπίας στην αγορά του αργού πετρελαίου. Η διάθεση του ΟΟΣΑ για χάραξη πολιτικής για μείωση των τιμών του πετρελαίου θα ήταν λάθος γιατί κάθε επιπλέον θετική αλλαγή θα επιδείνωνε την κατάσταση.

Μόνο η αύξηση της ελαστικότητας ζήτησης της τιμής του πετρελαίου μπορεί να μειώσει αποτελεσματικά τις τιμές. Στο πλαίσιο αυτό έχουν αναπτυχθεί διάφορα μοντέλα που στοχεύουν προς αυτή την κατεύθυνση.

Ένα από αυτά είναι το μοντέλο CGE (computer general equilibrium), όπου η Σαουδική Αραβία περιορίζεται από την ποσόστωση των εξαγωγών σε σύντομο χρονικό διάστημα και παίζει το ρόλο της κυρίαρχης εταιρείας στην παγκόσμια αγορά πετρελαίου, μακροπρόθεσμα. Χαρακτηρίζεται από το γεγονός, ότι το πετρέλαιο είναι ένα ομοιογενές αγαθό και το υπόλοιπο διεθνές εμπορεύσιμο αγαθό να υπόκεινται σε εγχώριο εμπόριο.

4.3.3 Πρόβλεψη μέλλοντος (E3)

Στο ξεκίνημα του 2008, την ώρα που οι διεθνείς τιμές του πετρελαίου άγγιζαν τα 100 δολάρια ανά βαρέλι, πληθώρα ερωτημάτων σχετικά με την επάρκεια των ενεργειακών πόρων, τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις και το μέλλον του πλανήτη έκαναν την εμφάνισή τους (Μπόση & Λιούσης, 2009).

Οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις έστρεψαν τη Δύση σε νέες πηγές ενέργειας. Από το 1974 είχε ήδη στραφεί αποτελεσματικά σε εναλλακτικές λύσεις. Κάθε χώρα αναζήτησε λύσεις ανάλογες με τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα. Σε γενικές γραμμές, οι λύσεις αυτές ήταν τρεις : η αναζήτηση νέων πηγών υδρογονανθράκων, η χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας για την υποκατάσταση του πετρελαίου και η εφαρμογή μεθόδων για την εξοικονόμηση στην κατανάλωση ενέργειας (Μπακιρτζής, 2013).

Οι αραβικές χώρες υπέστησαν μακροχρόνιες αρνητικές συνέπειες από αυτή τη στροφή της Δύσης, διότι έχασαν το μονοπώλιο στην προσφορά πετρελαίου. Επίσης η συνεχής αύξηση της τιμής του πετρελαίου κατέστησε πιο προσιτές και άλλες εναλλακτικές μορφές ενέργειας που είχαν ακόμη μεγαλύτερο κόστος (Simmons, 2005).

Η Ευρώπη προσφέρει το 6 % της παγκόσμιας προσφοράς πετρελαίου και καταναλώνει το 16,5 %. Είναι δηλαδή καθαρός αγοραστής του 10% περίπου της παγκόσμιας παραγωγής, και συνεπώς θεωρείται ισχυρά εξαρτημένη από τις διεθνείς εξελίξεις στην αγορά πετρελαίου.

Ο μεγαλύτερος καταναλωτής ενέργειας στην Ευρώπη είναι ο κλάδος των μεταφορών, ο οποίος απορροφά περίπου το 33 % της συνολικής ενέργειας. Έπονται η βιομηχανία με 28 % και τα νοικοκυριά με 26 % ενώ το εμπόριο και οι λοιποί κλάδοι ακολουθούν με 13 % περίπου.

Όσον αφορά την πυρηνική ενέργεια, από τους 440 πυρηνικούς αντιδραστήρες, που έχουν καταμετρηθεί παγκοσμίως, πάνω από 150 βρίσκονται στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Στις ΗΠΑ η καταναλισκόμενη ενέργεια τριπλασιάστηκε την περίοδο 1949-2011. Το 1949 τα ορυκτά (πετρέλαιο, κάρβουνο, φυσικό αέριο κ.λπ) έδωσαν το 90 % της ενέργειας που καταναλώθηκε. Το 2010 το ποσοστό των ορυκτών ήταν 82 % (το ένα τέταρτο εισαγόμενο.) Από τα ορυκτά, 35 % ήταν το πετρέλαιο, 26 % το φυσικό αέριο και 20 % το κάρβουνο.

Σήμερα καταναλώνονται τεράστιες ποσότητες ενέργειας καθημερινά στα μέσα μεταφοράς, στην θέρμανση αλλά και στην λειτουργία και χρήση βιομηχανικών μονάδων. Οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ανανεώνονται μέσω του κύκλου της φύσης και θεωρούνται πρακτικά ανεξάντλητες (Walisiewicz, 2003).

Στην διάσκεψη του ΟΗΕ για το κλίμα παρουσιάστηκαν δυσοίωνες προβλέψεις για την αύξηση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στα προσεχή χρόνια, παρά τα μέτρα που έχουν ήδη ανακοινωθεί από τις χώρες – μέλη του ΟΟΣΑ (Στεφάνου & Μυτούλα, 2002).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επίσης συνειδητοποιεί ότι οι συμβατικές πηγές ενέργειας που έχουν χρησιμοποιηθεί κατά κόρον μέχρι σήμερα έχουν κληροδοτήσει μια τεράστια ρύπανση σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο. Με την Σύμβαση του Κιότο, αναλαμβάνει τη δέσμευση να περιορίσει τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα και να προωθήσει αποτελεσματικά την προστασία του περιβάλλοντος. Ένας τρόπος λοιπόν που τίθεται και ως βασικός στόχος είναι η αύξηση της χρήσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Αν και προέρχεται από την ίδια οικογένεια καυσίμων, το φυσικό αέριο ήρθε να καταλάβει ένα μέρος της ενεργειακής αγοράς ως υποκατάστατο του πετρελαίου. Το αέριο

αναπτύσσεται ραγδαία και παρέχει το ένα πέμπτο της παγκόσμιας προσφοράς ενέργειας. Ο μεγαλύτερος εξαγωγέας αερίου στον κόσμο είναι το Κατάρ, το οποίο εξάγει υδροποιημένο φυσικό αέριο. Η Ρωσία επίσης θα έχει καταλυτικό ρόλο μιας και έχει επενδύσει αρκετά στην έρευνα.

Επιπλέον ακόμα μια εναλλακτική μορφή ενέργειας είναι η αιολική, η ηλιακή, η πυρηνική, υλικά από βιομάζα και απόβλητα, ενέργεια από υδρογόνο, λιθάνθρακα, λιγνίτη, αιθανόλη κλπ.

Ο άνεμος είναι μια αέναη και ανεξάντλητη πηγή ενέργειας. Η αιολική ενέργεια έχει μια γιγαντιαία ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια, ωστόσο ακόμα καλύπτει μικρό ποσοστό της συνολικής παραγόμενης ενέργειας. Η εγκατάσταση αιολικών πάρκων είναι ακόμα σε εμβρυακή κατάσταση. Στις περιοχές με ευνοϊκούς ανέμους (νησιά, παράκτιες περιοχές και βουνά), η παραγωγή ηλεκτρισμού είναι ήδη ανταγωνιστική προς την αντίστοιχη με κινητήρα diesel.

Η ηλιακή ενέργεια είναι ίσως η πιο σημαντική πηγή ανανεώσιμης ενέργειας. Ιδίως η θερμική ηλιακή ενέργεια αποτελεί την πιο χρησιμοποιημένη μορφή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, κυρίως σε χώρες με αρκετή ηλιοφάνεια, όπως η Ελλάδα.

Από τα μέσα περίπου του περασμένου αιώνα ο πυρήνας του ατόμου άρχισε να χρησιμοποιείται για παραγωγή ηλεκτρισμού με τις υποσχέσεις των επιστημόνων ότι θα παρήγαγε πολύ φτηνότερη ενέργεια απ' ό,τι οι άλλες πηγές. Έκτοτε η πυρηνική ενέργεια αντιμετώπισε πολλά προβλήματα αποδοχής και όχι αδικώς εφόσον υπάρχει έντονη ανησυχία για την πυρηνική ασφάλεια. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι αν το κάψιμο δεχθεί επεξεργασία για τη αφαίρεση πλουτωνίου και άλλων ραδιενεργών ισότοπων μακράς διάρκειας τα υπόλοιπα ραδιενεργά απόβλητα πρέπει να αποθηκευτούν σε μέρη ασφαλή για τα επόμενα 10.000 έως 240.000 χρόνια. Σημαντικά είναι όμως και τα πλεονεκτήματά της αφού δεν ρυπαίνει το περιβάλλον εάν χρησιμοποιηθεί σωστά. Επίσης η πρόβλεψη του κόστους παραγωγής είναι αρκετά σημαντικό για κάθε χώρα που επιλέγει την χρήση της πυρηνικής ενέργειας, καθώς και η επάρκεια που προσφέρει, μιας και υπάρχει μείωση της εξάρτησης από συμβατικές μορφές ενέργειας.

Τα βιοκαύσιμα θα επαναφέρουν στο προσκήνιο την αγροτική παραγωγή και επίσης θα είναι πολύ φιλικά στο περιβάλλον (Κουρματζής, 2009). Μια απ' τις κύριες εφαρμογές με καύσιμο βιομάζα και αποβλήτων είναι η παραγωγή ενέργειας σε γεωργικές βιομηχανίες.

Επιπλέον η άμεση καύση των γεωργικών ή δασικών αποβλήτων και η παραγωγή βιοαερίου έχει φτάσει σε προηγμένο στάδιο τεχνολογικής ανάπτυξης. Τα προβλήματα που πρέπει να τονιστούν είναι οι συνθήκες μεταφοράς και πώλησης καθώς και συλλογής, αποθήκευσης και χειρισμού των αποβλήτων (Στεφάνου & Μυτούλα,2002). Η μέθοδος παραγωγής ενέργειας από βιομάζα είναι ανεπτυγμένη στη Γαλλία, Γερμανία και στη Δανία.

Το γεωθερμικό απόθεμα αποτελεί σημαντική ανανεώσιμη πηγή ενέργειας, η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί και να αναπτυχτεί σε μεγάλο βαθμό. Το εσωτερικό της Γης βρίσκεται σε υψηλή θερμοκρασία που υπερβαίνει τους 5000⁰C στον πυρήνα (AGORES, 2006), γεγονός που καθιστά την γεωθερμική ενέργεια πρακτικά ανεξάντλητη μορφή ενέργειας για τα ανθρώπινα μέτρα. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη θέρμανση θερμοκηπίων, για τις καλλιέργειες, για θέρμανση χώρων, για ηλεκτροπαραγωγή κλπ (ΚΑΠΕ, 2006). Σε σχέση με τις οικονομικές παραμέτρους, η παραγωγή και κατανάλωση γεωθερμικής ενέργειας χαρακτηρίζεται από υψηλό κόστος επένδυσης.

Τέλος το υδρογόνο είναι το ελαφρύτερο αέριο στη φύση, το οποίο μπορεί να συμβάλει σε σημαντικό βαθμό στην αύξηση της παραγωγής ενέργειας και στην παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος, μιας και δεν ρυπαίνει την ατμόσφαιρα με την κατανάλωσή του, αφού παράγει θερμότητα και νερό. Η παραγωγή νερού, καθιστά το υδρογόνο ανεξάντλητη ανανεώσιμη πηγή ενέργειας.

Σίγουρα μεγάλο μέρος των ενεργειακών μας αναγκών μπορούν να καλυφθούν από αυτού του είδους τις πηγές. Γιατί όμως κάτι τέτοιο δεν έχει υλοποιηθεί ακόμα παγκοσμίως; Γιατί δεν θέλουμε να καλύψουμε τις ενεργειακές μας ανάγκες από τον ήλιο; Γιατί ψάχνουμε εναλλακτικές λύσεις για το πετρέλαιο, κατασκευάζοντας φωτοβολταϊκά, ανεμογεννήτριες κλπ; Μια πιθανή απάντηση είναι ότι η ενέργεια είναι εμπόρευμα και ως επί των πλείστον πολιτικό όπλο. Για μια πετρελαιοβιομηχανία δεν είναι πρόβλημα να κατασκευάσει φωτοβολταϊκά, με μηδενικό κιάλας κόστος συντήρησης. Και στις δυο περιπτώσεις ενέργεια θα πουληθεί. Με την εκμετάλλευση του ήλιου όμως δεν μπορεί να κερδίσει. Δεν θα υπάρχει εμπόρευμα να διακινηθεί. Έτσι η παγκόσμια παραγωγή ενέργειας δεν θα είναι πια μέσα στα πολιτικοστρατιωτικά και οικονομικά παιχνίδια.

Υπάρχουν όμως λόγοι που η ανάπτυξη των προϊόντων αυτών στο μέλλον προβλέπεται να καταγράψει υψηλούς ρυθμούς και χρήζει πεδίο έρευνας. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου και η αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη είναι ένας από τους λόγους στροφής σε

εναλλακτικές πηγές ενέργειας. Επιπλέον, αρκετά σημαντικό είναι το γεγονός ότι οι τιμές του πετρελαίου συχνά ξεπερνούν τις τιμές ισορροπίας και τέλος ότι πολλές είναι οι χώρες εκείνες που επιθυμούν να ανεξαρτητοποιηθούν από τον καταναγκασμό του μαύρου χρυσού. Όσο προχωρά η διαδικασία μετασχηματισμού της βιομηχανικής εποχής σε μεταβιομηχανική, τόσο περισσότερο το πετρέλαιο θα χάνει έδαφος προς όφελος των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Συμπεράσματα

5.1 Εισαγωγή

Το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζει τα συμπεράσματα της έρευνας μας, που προέκυψαν από τα ερευνητικά μας ερωτήματα και τέλος παραθέτονται κάποια θέματα τα οποία θα πρέπει να μελετηθούν περαιτέρω.

5.2 Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας μεταπτυχιακής μας έρευνας ήταν να αναδείξουμε και να υπογραμμίσουμε τη σημασία που έχει η ενέργεια. Κατανοούμε συμπερασματικά ότι οι γεωπολιτικές στρατηγικές επηρεάζουν αρκετά την κορύφωση της πετρελαϊκής παραγωγής. Μια χώρα όπως η Σαουδική Αραβία, πρώτη στην παραγωγή πετρελαίου παγκοσμίως επηρεάζει αρκετά το διεθνές σύστημα με τις εκάστοτε πολιτικές της. Έχοντας έξυπνες διπλωματικές σχέσεις μ' όλο τον κόσμο, εξάγει το πετρέλαιό της παγκοσμίως και προωθεί τα συμφέροντά της σε εθνικό, πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό και θρησκευτικό επίπεδο.

Επιπλέον, καταλήγουμε στο ότι η Σαουδική Αραβία δεν έχει κίνητρο για διακυμάνσεις των τιμών στην αγορά και κατανάλωση του πετρελαίου, καθώς έτσι μειώνεται η ευημερία της. Σε μια τέτοια περίπτωση η Σαουδική Αραβία θα είναι πάντα πρόθυμη να τροποποιήσει τις συνθήκες ισορροπίας στην αγορά του αργού πετρελαίου, για να προστατευτεί. Το αργό πετρέλαιο είναι ένας εξαντλήσιμος πόρος, γι' αυτό και η δυναμική των τιμών επηρεάζεται από την τυχόν έλλειψη αποθεμάτων.

Τέλος, οι δύο πετρελαϊκές κρίσεις, καθώς και οι αυξήσεις στις τιμές του πετρελαίου έστρεψαν τη Δύση σε νέες εναλλακτικές πηγές ενέργειας. Κάθε χώρα πλέον λόγω του φαινομένου του θερμοκηπίου και την αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη αναζητά εναλλακτικές πηγές ενέργειας. Επιπλέον, αρκετά σημαντικό είναι το γεγονός ότι πολλές είναι οι χώρες εκείνες που επιθυμούν να ανεξαρτητοποιηθούν από τον καταναγκασμό του μαύρου

χρυσού. Είναι απαραίτητο ο ενεργειακός τομέας να είναι αποδοτικός, να είναι ανταγωνιστικός και να εμφανίζει ποικιλία μορφών. Απαιτούνται επενδύσεις που αφορούν τη δημιουργία των υποδομών που χρειάζονται για την μεταφορά ενέργειας, την αύξηση της αποδοτικότητας στην χρήση ενέργειας και την ώθηση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, οι οποίες είναι κατ' εξοχήν εξαρτώμενες από τοπικούς πόρους. Μεγάλο είναι και το στοίχημα η ταυτόχρονη εξασφάλιση της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Κυρίως πρέπει να δοθεί έμφαση σε σημαντικά ζητήματα όπως ο μεγάλος όγκος των αποβλήτων που παράγονται, η μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και μεθανίου και η αποψίλωση των δασών.

5.3 Προτάσεις για περαιτέρω μελέτη

Με βάση τα ευρήματα της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα μπορούσε να διεξαχθεί έρευνα στις ακόλουθες κατευθύνσεις:

1. Να γίνει μελέτη της Σουηδίας ως μια χώρα η οποία έχει πλήρως ανεξαρτητοποιηθεί από το πετρέλαιο. Γιατί δεν ακολουθούν το παράδειγμά της και άλλες χώρες; Τι επιπτώσεις θα είχε μια τέτοια ανεξάρτηση από το πετρέλαιο στην διεθνή κοινότητα;
2. Πως αντιμετωπίζονται οι αυξανόμενες ανάγκες για ενέργεια σε ταχύτατες αναπτυσσόμενες οικονομίες (π.χ. Κίνα).
3. Πως θα αντιμετωπίσουν την μετά peak oil εποχή, πετρελαϊκές εταιρίες με παγκόσμιο οικονομικό αντίκτυπο (Shell, BP).
4. Πρόσφατες μελέτες και άρθρα αναφέρουν ότι οι ΗΠΑ με τεχνητούς πλέον τρόπους θα δημιουργήσει πετρέλαιο και από χώρα εισαγωγής, θα ξαναγίνει χώρα παραγωγής πετρελαίου. Ενδέχεται να αλλάξει την πολιτική κατάσταση μια τέτοια κίνηση;

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόφωνη

Al-Rasheed, M. (2013). *Saudi Arabia: local and regional challenges*. Contemporary Arab Affairs.

Alyousef Y. & Stevens P. (2011). *The cost of domestic energy prices to Saudi Arabia*.

Anonymous. Policy Brief: *The EU's response towards the Arab Spring*.

Azhar, M. (2008). *Economic Cooperation between India and Saudi Arabia: Performances and Prospects*. Middle Eastern Studies.

Baylis, J. & Smith, S. (2007). *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής: Μια εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Επίκεντρο.

Baer, R. (2003). *Sleeping With The Devil: How Washington Sold Our Soul for Saudi Crude*. Crown Publishers.

Bradley, J. R. (2005). *Saudi Arabia exposed: inside a kingdom in crisis*. Palgrave Macmillan
TM.

Bronson, R. (2006). *Thicker Than Oil: America's uneasy partnership with Saudi Arabia*. Oxford University Press, Inc.

Brzezinski, Z. (1998). *Η μεγάλη σκακιέρα : Η αμερικανική υπεροχή και οι γεωστρατηγικές της επιταγές*. Α. Λιβάνη.

Brzezinski, Z. (2002). *Η γεωστρατηγική Τριάδα – Η Συμβίωση με την Κίνα, τη Νέα Ευρώπη και τη Ρωσία*. Ευρασία.

Calabrese, J. (1969). *Saudi Arabia and China Extend Ties Beyond Oil*. www.jamestown.org.

Campbell, C. J. (2005). *Oil Crisis*. Essex: Multi – Science Publishing Company.

Campbell, C. J. & Laherrere, J. H. (1998). *The end of Cheap Oil*, *Scientific American*,
<http://dieoff.org/page140.htm>

Clarke, D. (2007). *The Battle for barrels: peak oil myths & world oil futures*. Profile Books
Ltd

- Craig, J. T. (2010). *Desert kingdom: how oil and water forged modern Saudi Arabia*. President and Fellows of Harvard College.
- De Santis R. A. (2003). *Clyde oil price fluctuations and Saudi Arabia's behavior*.
- Deffeyes, K. S. (2001). *Hubbert's peak: the impending world oil shortage*. Princeton University Press.
- Deffeyes, K. S. (2005). *Beyond Oil: The view from Hubbert's Peak*. New York: Hill & Wang.
- Friedman, G. (2011). *Iran and the Next Move*. www.stratfor.com
- Geller, H. (2003). *Energy Revolution: Policies for a Sustainable Future*. Washington: Island Press.
- Harrison, N. E. (2006). *Complexity in World Politics: Concepts and Methods of a New Paradigm*. State University of New York Press.
- Haynes, C. (2010). *Peak of the Devil: 100 Questions (and answers) about peak oil*. Satya House Publications.
- Heinberg, R. (2005). *Power Down: Options and Actions for a Post – Carbon World*. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers.
- Hicks, B. & Nelder, C. (2008). *Profit from the peak: the end of oil and the greatest investment event of the century*. John Wiley & Sons, Inc.
- Hirsch, R. L. (2005). *The Inevitable Peaking of World Oil Production*. The Atlantic Council of the United States, p.p 1-9.
- Hubbert, M. K. (1956). *Nuclear Energy and the Fossil Fuels*. Presented before the Spring Meeting of the Southern District, American Petroleum Institute, Plaza Hotel, San Antonio, Texas, March 7- 8- 9.
- Jaffe, A. M. & Lewis, S. W. (2002). *Beijing's oil diplomacy, Survival: Global Politics and Strategy*.
- Jakobson, L. & Daojiong, Z. (2006). *China and the Worldwide Search for Oil Security*. Asia – Pacific Review.
- Juhass, A. (). *The Tyranny of Oil: The World's Most Powerful Industry — And What We Must Do To Stop It*. HarperCollins e-books.

- Lacey, R. (2009). *Inside the Kingdom: kings, clerics, modernists, terrorists, and the struggle for Saudi Arabia*. Viking Penguin.
- Lake, E. (2011). *Iran's nuclear program helped by China, Russia: Cooperation began in 1990s*. The Washington Times.
- Lee, J. (2012). *China's Geostrategic Search for Oil*. The Washington Quarterly.
- Lindsay, J. M. & Takeyh, R. (2010). *After Iran gets the bomb*. www.foreignaffairs.com
- Lippman, T. W. (2004). *Inside the mirage: America's fragile partnership with Saudi Arabia*. Westview Press.
- Loutradis, C. (2010). *Ankara – Tel Aviv tension opens new era in Greek – Israeli ties*. (www.hurriyetdailynews.com)
- Maass, P. (2009). *Crude world: the violent twilight of oil*. Alfred A. Knopf.
- Maechling, E. (1982). *Security risks to energy production and trade: The problems of the Middle East*.
- Maugeri, L. (2006). *The age of oil: the mythology, history, and future of the world's most controversial resource*. Praeger Publishers.
- Pradham, P. K. (2013). *India's Relationship with Saudi Arabia: Forging a Strategic Partnership*. Strategic Analysis.
- Roberts, P. (2005). *The End of Oil: On the Edge of a Perilous New World*. New York: Houghton Mifflin Company – Mariner Books.
- Rubino, J. (2009). *Clean money: picking winners in the green tech boom*. John Wiley & Sons, Inc.
- Rustum, A. S. (1976). *Saudi Arabia and Oil Diplomacy*. Praeger Special Studies in International Politics and Government.
- Schwartz, B. E. (2007). *America's Struggle Against the Wahhabi/Neo-Salafi Movement*.
- Sen, S. & Babali, T. (2007). *Security concerns in the Middle East for oil supply: Problems and solutions*.
- Sharma, A. (2007). *India and Energy Security*. Asian Affairs.
- Simmons, M. R. (2005). *Twilight in the desert: the coming Saudi oil shock and the world economy*. John Wiley & Sons, Inc.

Singh, B. K. (2010). *India's Energy Security: Challenges and Opportunities*. Strategic Analysis.

Tamamy, S. M. (2012). *Saudi Arabia and the Arab Spring: Opportunities and Challenges of Security*. Journal of Arabian Studies: Arabia, the Gulf, and the Red Sea.

Van Evera, S. (2000). *Εισαγωγή στη μεθοδολογία της πολιτικής επιστήμης*. Εκδόσεις ποιότητας. Cornell University Press.

Walisiewicz, M. (2003). *Εναλλακτικές Μορφές Ενέργειας: Ένας Οδηγός για αρχάριους για το μέλλον της ενεργειακής τεχνολογίας*. Αθήνα: Η Καθημερινή.

Yetiv, S. A. (2007). *China, Global Energy, and the Middle East*. The Middle East Journal

Zubrin, B. (2007). *Energy victory: winning the war on terror by breaking free of oil*. Prometheus Books.

Ελληνόφωνη

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2005). *Ανασκόπηση της Κοινοτικής Ενεργειακής Νομοθεσίας*. Βρυξέλλες.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1993). *Πέμπτο πρόγραμμα πλαίσιο για το περιβάλλον – Στόχος η αειφορία*. Βρυξέλλες.

Γεωργακόπουλος, Θ. Α. (1995). *Εισαγωγή στην Πολιτική Οικονομία*. Μπένου.

Ήσυχος Κ. (2013). *Πολιτικοκοινωνικά Μοντέλα Πετρελαιοπαραγωγών χωρών και η αξιοποίηση του ενεργειακού τους πλούτου για δημόσιο και κοινωνικό όφελος, Οι Πόλεμοι για τα Πετρέλαια*, ειδική έκδοση του Ελεύθερου Τύπου.

Καραγιάννης, Μ. (2010). *Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις. Διεθνής Πολιτική και Θέματα Ασφάλειας*. Παπαζήση ΑΕΒΕ.

Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα ως σήμερα, Ποιότητα*.

- Κότιος, Α. & Κουτουλάκης, Μ. (2009). *Η Ενεργειακή Πολιτική της Ευρώπης, ως σκέλος της ευρύτερης οικονομικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.
- Κουρματζής, Θ. (2009). *Η Γεωπολιτική των πετρελαίων : Η Διεθνής οικονομία και οι κρίσεις*. Παπαζήση ΑΕΒΕ.
- Κουσκουβέλης, Η. (2005). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Ποιότητα
- Κουφουδάκης, Β. & Τσαρδανίδης, Χ. & Σωτηρέλης, Κ. Β. (1989). *Η Πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και τον Περσικό Κόλπο : Πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις για την Ελλάδα, την Τουρκία και την Σαουδική Αραβία*. Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών.
- Μανουβέλος, Ε. Γ. (2005). *Oil Peaking: Το πρόβλημα της κορύφωσης της πετρελαϊκής ζήτησης*. Πανεπιστήμιο Πειραιά, ΠΜΣ στην Οικονομική και Επιχειρησιακή Στρατηγική, Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης.
- Μαλιγκούση, Γ. (1992). *Ιστορία της Ρωσίας: Α Η Ρωσία του Κιέβου 9^{ος} αι. – 1240*. Αδελφοί Κυριακίδη.
- Μούσης, Ν. (2008). *Ευρωπαϊκή Ένωση – Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*. 12^η έκδοση. Παπαζήσης.
- Μπακιρτζής, Α. (2013). *Οι πετρελαϊκές κρίσεις των τελευταίων τριάντα ετών*. Η Καθημερινή.
- Πλατιάς, Α. (2007). *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*. Εστία.
- Σταμπολής, Ν. Κ. (2012). *Ισχυροί κραδασμοί από την Αραβική Άνοιξη στην Αγορά – Πετρελαίου*, 2012, www.energia.gr.
- Στεφάνου, Ι. & Μητούλα, Ρ. (2002). *Ο Ρόλος της Ενέργειας στον Περιβαλλοντικό Σχεδιασμό και την Περιφερειακή Ανάπτυξη*, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Εργαστήριο Πολεοδομικής Σύνθεσης, Τομέας Πολεοδομίας Χωροταξίας.
- Χαρτοβασιλείου, Α. (2012). *Τουρκία και Σύγχρονη Γεωπολιτική: Η Κρίση με το Ισραήλ*. www.ekem.gr

Παράρτημα Α

Θα παραθέσουμε διαθέσιμες πηγές από το διαδίκτυο

- www.jamestown.org. (The Jamestown Foundation – Global Research and Analysis)
- www.depa.gr (Δημόσια Επιχείρηση Αερίου Α.Ε.)
- <http://www.agores.org> (A Global Overview of Renewable Energy Systems - AGORES)
- <http://www.peakoil.net> (Peak Oil Organization)
- <http://www.opec.org> (Organization of the Petroleum Exporting Countries)

Πανεπιστήμιο Πειραιώς